

out 4 INN

Osnaživanje i integracija žena
izbeglica i migrantkinja kroz iskustva
boravka na otvorenom

Priručnik

Co-funded by
the European Union

Slike:

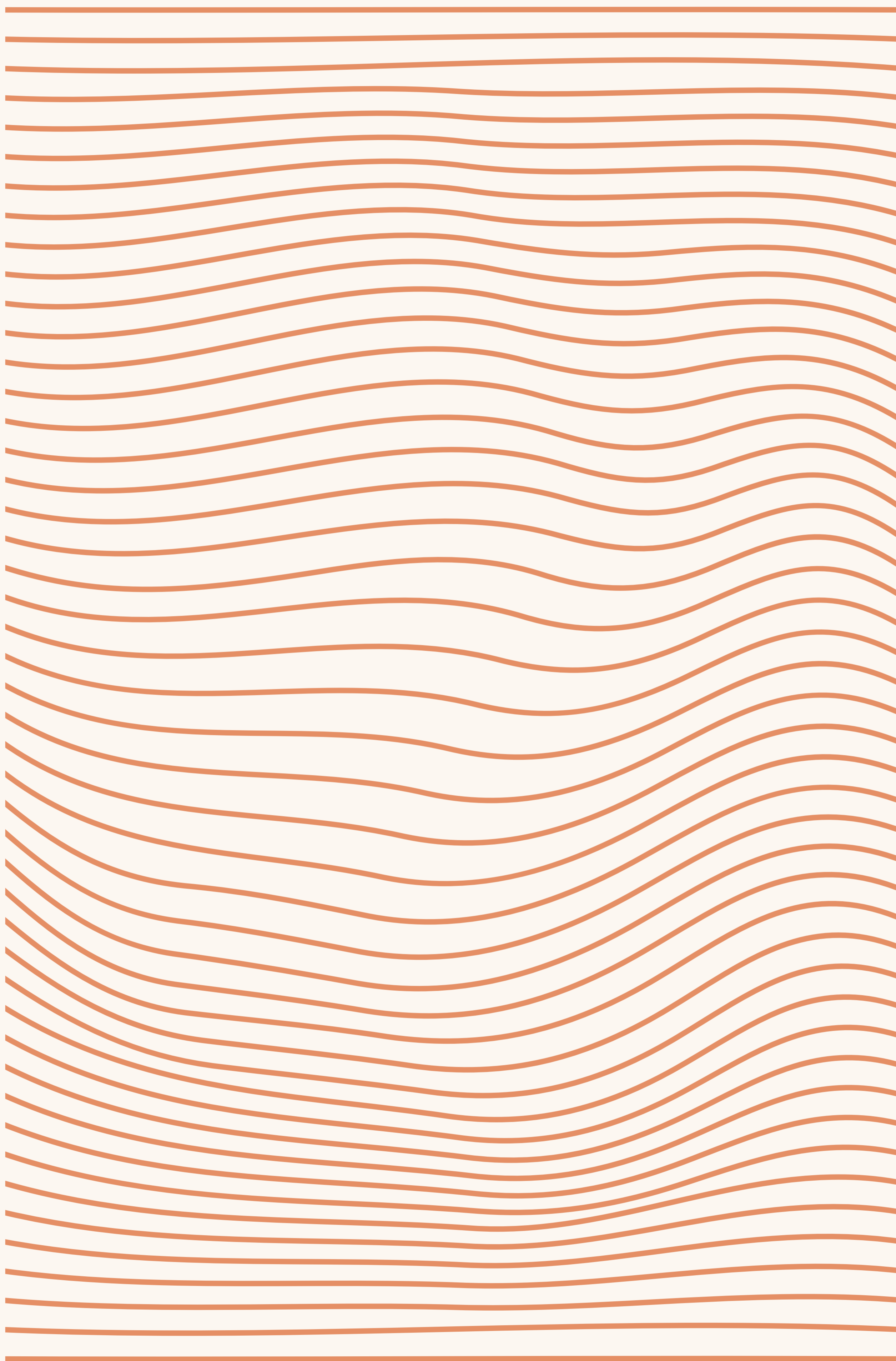
Open Source fotografije i ilustracije sa Canva-e i Pexels.com

Finansirano sredstvima Evropske unije. Izneseni stavovi i mišljenja su stavovi i mišljenja autora i ne moraju se podudarati sa stavovima i mišljenjima Evropske unije ili Evropske izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Ni Evropska unija ni EACEA ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

Projekat OUTdoor for INclusion: Osnaživanje i integracija žena izbeglica i migrantkinja kroz iskustva boravka na otvorenom – OUTforIN, broj projekta: 2023-1-FI01-KA220-ADU-000153615.

Sadržaj

Uvod.....	6
O projektu.....	9
Istraživanje.....	10
Kako koristiti priručnik.....	14
Modul 1: Komunikacija.....	16
• Aktivnost 1: Gluvi telefoni.....	20
• Aktivnost 2: Samo pitanja.....	22
Modul 2: Interkulturalna kompetencija.....	26
• Aktivnost 3: Građenje poverenja.....	30
• Aktivnost 4: Komunikacija emocijama.....	32
Modul 3: Planiranje i realizacija aktivnosti na otvorenom.....	36
• Aktivnost 5: Uhvati suštinu – Foto izlet.....	38
Modul 4: Očuvanje prirode i inkluzivno obrazovanje na otvorenom	42
• Aktivnost 6: Dnevnik prirode.....	44
Modul 5: Svest o lokalnom nasleđu prirode.....	48
• Aktivnost 7: Pešačenje pokraj košnica.....	52
• Aktivnost 8: Šetnja kroz nasleđe.....	54
Modul 6: Koncept dobrobiti i boravka u prirodi.....	58
• Aktivnost 9: Oseti šetnju.....	60
Modul 7: Izazovi mešovutih grupa u obrazovanju na otvorenom.....	64
• Aktivnost 10: Ne mogu ja, već možemo mi.....	66
• Aktivnost 11: Aktivni lov na blago.....	68
Modul 8: Inkluzija u društvo kroz obrazovanje na otvorenom.....	72
• Aktivnost 12: Kulturološki izlet.....	74
Aneksi.....	79

Uvod

Žene izbeglice i migrantkinje (ŽIM) susreću se sa raznim preprekama koje ometaju njihovo učešće u aktivnostima na otvorenom. U ove prepreke spadaju ograničeni pristup programima i lokacijama, finansijska ograničenja, logistički problemi kao što su prevoz, briga o deci i društvena stigma. Uprkos ovim izazovima, aktivnosti na otvorenom nude brojne potencijalne pogodnosti za ŽIM, uključujući poboljšavanje fizičkog i mentalnog zdravlja, razvijanje veština i mogućnosti integracije u društvo.

Istraživanja su pokazala da boravak u prirodi može imati pozitivne efekte na kognitivne funkcije, emocionalno blagostanje i opšte mentalno zdravlje. Pristup zelenilu povezuje se sa smanjenjem stresa, nižim stopama depresije i anksioznosti i poboljšanjem opšteg blagostanja. Aktivnosti na otvorenom pružaju ŽIM i mogućnost povezivanja sa prirodom, podstiču osećaj pripadnosti i međusobnu kulturološku razmenu.

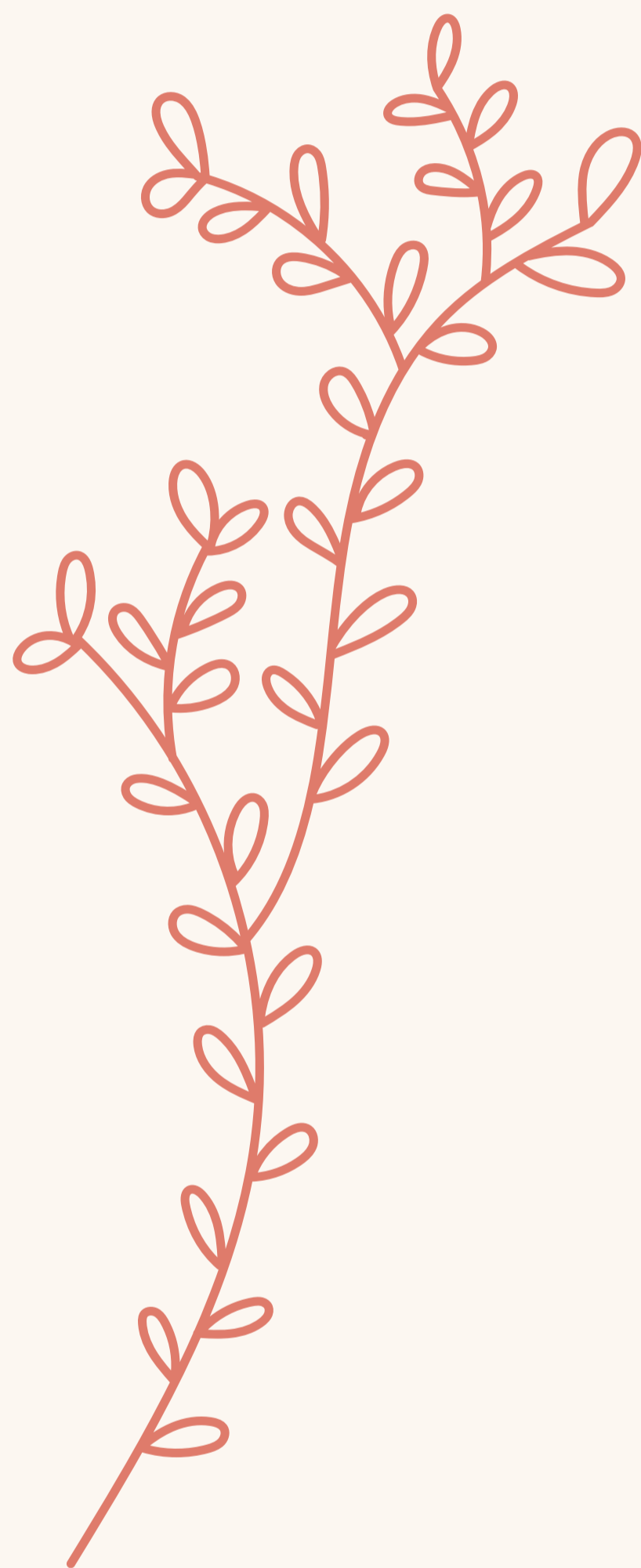
OUT4IN priručnik služi kao sveobuhvatan izvor osmišljen da razvija kapacitete i edukatora koji rade sa ŽIM ali i onih koji su specijalizovani za rad na otvorenom. Ovaj je priručnik skrojen tako da zadovoljava potrebe obe grupe, pružajući im bitna znanja i praktične strategije važne za ostvarivanje inkluzivnih i osnažujućih iskustava ŽIM na otvorenom. Pre proučavanja ovog priručnika, presudno je razumeti specifične izazove i situacije sa kojima se ŽIM susreću tokom aktivnosti na otvorenom.

Ovaj priručnik nudi edukatorima koji rade sa ŽIM uvid u specifične izazove sa kojima se susreću ŽIM tokom aktivnosti na otvorenom. On pruža uputstva za razumevanje kulturoloških razlika i traume i promoviše inkluziju u društvo tokom edukacije na otvorenom. Opremanjem edukatora koji rade sa ŽIM ovim alatima, priručnik ima za cilj da ih osnaži u kreiranju sigurnog, podržavajućeg i kulturološki osetljivog okruženja.

Edukatorima na otvorenom, sa druge strane, priručnik nudi vredne izvore za produbljivanje razumevanja potreba i iskustava ŽIM. On im pruža smernice za primenu principa kuluroloških razlika i nege bazirane na traumi u programe na otvorenom, kao i strategije prihvatanja angažovanja i inkluzije u društvo. Pružajući edukatorima na otvorenom ove uvide, cilj priručnika je da unapredi njihove veštine stvaranja inkluzivnog iskustva na otvorenom koje će zadovoljiti različite potrebe.

Priručnik OUT4IN olakšava saradnju i razmenu znanja, podstičući inkluzivnije i podržavajuće okruženje za edukaciju ŽIM na otvorenom. Kroz zajedničko učenje i saradnju, ovaj alat je napravljen sa ciljem da stvori smisljeno iskustvo na otvorenom koje promoviše inkluziju u društvo i blagostanje ŽIM.

O projektu

Priručnik OUT4IN je jedan od output-a projekta „Inkluzija kroz prirodu: Osnaživanje i integracija žena izbeglica i migrantkinja kroz iskustva boravka na otvorenom – OUT4IN“. Ova Erasmus+ partnerska inicijativa ima za cilj poboljšanje inkluzije u društvo žena izbeglica i migrantkinja (ŽIM) kroz inovativne edukativne metode koncentrisane oko iskustava na otvorenom. Projekat daje fokus jedinstvenim izazovima sa kojima se ŽIM susreću tokom pristupa i učestvovanja u aktivnostima na otvorenom a istovremeno i korišćenju terapijskih i obrazovnih dobrobiti učenja u prirodi. Prvi korak ka postizanju ovog cilja je osmišljavanje i implementacija inovativnog obrazovnog smera, fokusiranog na iskustva na otvorenom, kao sredstva u promociji društvene inkluzije i osnaživanja ŽIM.

Projekat uključuje saradnju između sedam organizacija iz pet različitih zemalja: Monaliiku (Finska), Innovative Education Center (Austrija), Vienna Institute for International Dialogue and Cooperation (Austrija), GEA (Italija), Trekkify (Italija), Centar za kriznu politiku i reagovanje (Srbija), i Viaje a la Sostenibilidad (Španija). Ove organizacije imaju ekspertize iz različitih polja kao što su: rad sa mladima, obrazovanje na otvorenom, angažovanost u zajednici i usluge podrške migrantima.

Pored razvijanja priručnika, projekat implementira probne programe i aktivnosti koji će testirati obrazovne smernice u nekom realističnom okruženju. Ovi probni programi će pružiti vredne uvide u efikasnost različitih pristupa i strategija omogućavajući kontinuirano poboljšavanje priručnika.

Sve u svemu, OUT4IN projekat ima za cilj osnaživanje edukatora u stvaranju sigurnog, podržavajućeg i kulturološki og okruženja gde će ŽIM imati pristup benefitima koje pružaju aktivnosti na otvorenom. Promocijom inkluzije u društvo i osnaživanjem kroz obrazovanje na otvorenom, projekat ima za cilj da doprinese dobrobiti i integraciji ŽIM u zajednicu.

Istraživanje

Izvedena je analiza nedostaka veština kako bi se efikasno osmislio priručnik i obrazovne smernice projekta OUT4IN. Ova analiza je imala za cilj procenu specifičnih veština koje edukatori, iz organizacija koje učestvuju u projektu, imaju, obznajući oblasti gde je znanje opsežno ali i oblasti u kojima je potrebno poboljšati znanje.

U analizi je učestvovalo 78 ispitanika, iz širokog spektra zanimanja uključujući radnike sa mladima, facilitatore, nastavnike, edukatore na otvorenom, koordinate i druge profesionalce iz Austrije, Finske, Italije, Srbije i Španije.

Kroz onlajn upitnik i proces samoprocenjivanja, ispitanici su pružili uvid u svoja iskustva, znanje i veštine vezane za aktivnosti na otvorenom sa ženama izbeglicama i migrantkinjama (ŽIM). Kvantitativna analiza podataka, sakupljenih kroz upitnik, donela je vredan pregled trenutnog dijapazona veština u organizacijama koje su učestvovala.

Zaključci analize nedostataka veština korišćeni su kako bi se razvili obrazovni ciljevi koji su formirali osnovu za izradu priručnika. Identifikujući oblasti gde je edukatorima potrebna dodatna podrška ili obuka, ova je analiza vodila projektni tim ka stvaranju sadržaja i sakupljanju izvora uključenih u priručnik, kao i izradi nacrti i implementaciji OUT4IN projekta, pružajući vredne podatke koji će usmeravati razvijanje resursa sa ciljem poboljšanja veština edukatora koji rade sa ŽIM u kontekstu obrazovanja na otvorenom.

Sve u svemu, analiza nedostataka veština odigrala je glavnu ulogu u osmišljavanju i implementaciji OUT4IN projekta, pružajući dragocene podatke koji su usmeravali razvoj željenih resursa koji će služiti da unaprede veštine edukatora u radu sa ŽIM u kontekstu obrazovanja na otvorenom.

Obrazovni ciljevi	Modul
1. Razviti interkulturalne veštine kroz implementaciju efikasne komunikacije i strategije saradnje između ljudi iz različitih kultura. Iskazana želja 48,7% ispitanika.	Modul 2: Interkulturalna kompetencija
2. Steći stručnost u interkulturalnoj kompetenciji radi boljeg učešća u aktivnostima koje uključuju ŽIM i u iskustvima na otvorenom, u skladu sa naglašenim značajem interkulturalnih veština.	Modul 2: Interkulturalna kompetencija
3. Negovati efikasne komunikacijske veštine da bi se podstakla saradnja u različitim kulturološkim okruženjima. Odgovor na identifikovanu potrebu za poboljšanom komunikacijom, apostrofiranu od strane 48,7% ispitanika.	Modul 1: Komunikacija
4. Prikazati sposobnost planiranja i izvršenja aktivnosti na otvorenom, prepoznato od strane 42,3% ispitanika, doprinoseći uočenoj vrednosti veština na otvorenom u kontekstu Out4In projekta.	Modul 3: Planiranje i realizacija aktivnosti na otvorenom
5. Steći kompetencije u vezi sa očuvanjem prirode kako bi se uskladili sa identifikovanom potrebom za daljim razvojem u ovoj oblasti, što je primećeno od strane 38,5% ispitanika.	Modul 4: Očuvanje prirode i inkluzivno obrazovanje na otvorenom
6. Poboljšanje veština koje su slabije, identifikovano od strane 39,7% ispitanika, uključujući međusobnu komunikaciju, timski rad i prilagodljivost, prepoznavajući važnost istih za edukatore.	Modul 1: Komunikacija
7. Pokazati stručnost u proceni i planiranju aktivnosti na otvorenom. U rezultatima ankete je napomenuto da se treba fokusirati na veštine vezane za planiranje, objašnjavanje i procenu različitih aktivnosti na otvorenom.	Modul 3: Planiranje i realizacija aktivnosti na otvorenom
8. Pokazati znanje i razumevanje o lokalnom nasleđu prirode. Rezultati ankete ističu identifikovane nedostatke ove veštine.	Modul 5: Svest o lokalnom nasleđu prirode

Obrazovni ciljevi	Modul
9. Poboľšati samopouzdanje u veština na otvorenom kroz targetirane obuke i napore u razvoju. Istaknuto od strane anketiranih.	Modul 3: Planiranje i realizacija aktivnosti na otvorenom
10. Razviti ekspertize u grupnim donošenjima odluka koje se tiču aktivnosti na otvorenom. Prepoznata potreba na osnovu rezultata upitnika.	Modul 1: Komunikacija
11. Steći veštine u proceni rizika interkulturalnih aktivnosti i obezbeđivanje sveobuhvatnog pristupa bezbednosti i dobiti u obrazovanju na otvorenom.	Modul 7: Izazovi mešovityh grupa u obrazovanju na otvorenom
12. Dati prioritet pitanjima mentalnog zdravlja u obrazovanju na otvorenom i podstaći stvaranje podržavajuće i inkluzivne sredine za učenje.	Modul 6: Koncept dobiti i boravka u prirodi
13. Savladati prepreke u aktivnostima na otvorenom i osigurati mirno i pozitivno iskustvo tokom učenja.	Modul 7: Izazovi mešovityh grupa u obrazovanju na otvorenom
14. Prepoznati značaj mešovityh grupa da bi se podstakla udobnost i prevazišla moguća trauma i integrisati ovu vrstu razumevanja u obrazovne prakse.	Modul 7: Izazovi mešovityh grupa u obrazovanju na otvorenom
15. Doprineti socijalnoj inkluziji i pozitivnom uticaju na zajednicu kroz razvoj prilagođenog priručnika i programa obuke, koji je u skladu sa ciljem projekta vezanog za promovisanje socijalne inkluzije žena izbeglica i migrantkinja.	Module 8: Inkluzija u društvo kroz obrazovanje na otvorenom
16. Povećati znanja o različitosti aktivnosti na otvorenom kao što su urbani treking, biciklizam, planinarenje, itd.	Modul 3: Planiranje i realizacija aktivnosti na otvorenom

Kako koristiti priručnik

OUT4IN priručnik je razumljivi izvor osmišljen da podrži edukatore koji rade sa ženama izbeglicama i migrantkinjama (ŽIM) i edukatore na otvorenom. Pružajući suštinska znanja i praktične strategije, ovaj priručnik ima za cilj poboljšavanje veština edukatora u stvaranju inkluzivnog i osnažujućeg iskustva na otvorenom.

Priručnik je podeljen na osam modula, od kojih se svaki fokusira na različite aspekte obrazovanja na otvorenom i socijalne inkluzije. Svaki modul sadrži teoretske informacije kao i praktične aktivnosti, a uključuje i pregled koji treba da pomogne da se shvate ciljevi i važnost istih. Nakon svakog modula, priručnik daje listu pristupačnih digitalnih nastavnih materijala (eng. OER- Open Educational Resources) kao paket resursa i sugestija za dalje čitanje. Aneksi nude dodatne materijale i vodiče za pripremu i implementaciju aktivnosti na otvorenom. Izvori i materijali obezbeđeni u priručniku igraju ključnu ulogu u testiranju OUT4IN metodologije u zemljama iz kojih su partneri projekta i u osiguravaju korišćenje istih metoda na nivou Evrope.

Proučavajući teorijske okvire i koncepte priručnika, čitalac može bolje razumeti ključne teorije i principe koji su u osnovi svakog modula. Ovakav pristup može pružiti jaku osnovu za primenu predloženih praksi i aktivnosti. Priručnik je osmišljen kao dinamični izvor koji se menja prateći potrebe svojih korisnika i zajednica.

Priručnik pruža detaljna uputstva za implementaciju svake aktivnosti. Ove aktivnosti su osmišljene kao praktične i prilagodljive različitim kontekstima i veličinama grupa koje učestvuju u istim. Cilj praktičnih aktivnosti je da se učenje ojača i da se pruži iskustvo iz prve ruke. Važno je da se obezbede neophodni materijali, kao i da se daju jasna uputstva pre implementacije same aktivnosti.

Aktivnosti mogu i trebalo bi da se modifikuju kako bi odgovarale kulturološkom kontekstu, jeziku i specifičnim potrebama učesnika. Ova fleksibilnost osigurava relevantnost aktivnosti i učestvovanje svih članova grupe.

Povratne informacije su važna komponenta u procesu učenja. Pitanja za refleksiju se postavljaju na kraju svake aktivnosti da bi se pokrenula grupna diskusija, ohrabivali učesnici da podele svoja iskustva, uvide i povratne informacije i podstaklo kolaborativno okruženje za učenje.

Pospešivanje otvorenog dijaloga sa poštovanjem među učesnicima je takođe jedan od ključnih elemenata uspešne realizacije. Pitanja treba da se koriste kao početna tačka, međutim, edukator treba da bude otvoren i za druge teme ukoliko se neke pojave tokom grupne diskusije. Imajući ovo u vidu, preporučljivo je voditi evidenciju ključnih tema i uvida podeljenih tokom grupnih diskusija jer mogu biti vredne u budućnosti i mogu oceniti uticaj aktivnosti.

Prilagođavanje priručnika

Da bi se ostvarila maksimalna efikasnost ovog priručnika, veoma je važno prilagoditi ga tako da zadovolji specifične potrebe učesnika. Neki od osnovnih principa adaptacije su:

- U zavisnosti od vaše uloge i potreba učesnika, određeni moduli mogu biti važniji od drugih. Prioritizujte module koji su bliski ciljevima i izazovima sa kojima se susrećete u svom obrazovnom okruženju.
- Izvršite procenu potreba kako bi identifikovali najbitnija pitanja i oblasti u kojima je vašim učesnicima potrebna najveća podrška. Ova će vam procena pomoći kod biranja najprikladnijih modula.
- Aktivnosti i vežbe u priručniku su osmišljene kao fleksibilne. Prilagodite ih tako da odgovaraju kulturološkom kontekstu, jeziku i specifičnim potrebama učesnika.
- Razmislite o uključivanju dodatnih izvora ili o modifikaciji aktivnosti kako bi što bolje odgovarale vašoj grupi.
- Uzmite u obzir kulturu učesnika i adaptirajte aktivnosti tako da poštuju i slave njihovu raznolikost.
- Ukoliko postoji jezička barijera, razmislite o prevodu ili uproštavanju instrukcija kako biste osigurali punu participaciju svih učesnika.
- Sprovodite evaluacije da biste procenili uticaj aktivnosti i prikupili povratne informacije od svih učesnika. Koristite ove podatke za buduća poboljšanja i prilagođavanja.

Modul 1: Komunikacija

1.1 Šta je komunikacija?

Komunikacija je „Proces kojim se informacija razmenjuje između individua kroz zajednički sistem simbola, znakova ili ponašanja“. Ona je jedna od najkompleksnijih aktivnosti u društvu, kroz koju se prenose različite informacije. Komunikacija je dvosmerni proces, koji uključuje razmenu misli, ideja, mišljenja i sličnog, između dve ili više individua sa ciljem međusobnog razumevanja.

Osnovni model komunikacije, predložen od strane Shannon-a i Weaver-a 1949, uključuje razmenu poruka između pošiljaoca (komunikator) i primaoca preko posrednika (kanal). U ovom modelu, koder se obraća predajniku koji poruku pretvara u signale (npr. ljudski mozak kodira ideje u poruke). Dekoder je prijemnik koji pretvara signale u poruku (npr. uši i oči su uključeni u komunikaciju).

Prema H.D. Lasswell-ovom 5W modelu (pretežno masovne) komunikacije, svaki proces u komunikaciji mora da odgovori na pitanja kao što su: Ko; Kaže šta; Na kom kanalu; Kome i sa kakvim efektom? (Lasswell, 1971). Ovaj model ističe da uspešna komunikacija uključuje mnogo više od jednostavnog slanja i primanja poruke.

1.2 Vidovi komunikacija

Postoje četiri osnovna vida komunikacije (Usera, 2024):

1. Verbalna: komunikacija kroz jezik, uključujući znakovni jezik, visinu i ton glasa.
2. Neverbalna: komunikacija govorom tela, gestikulacijom, izrazom lica, držanjem, dodirom, kontaktom očima, itd.
3. Vizuelna: komunikacija slikama, fotografijama, videima, tabelama, skicama, emoji-ima, GIF-ovima, itd.
4. Pisana: razmena informacija preko pisama, simbola i sličnih sredstava.

[Link](#)

Slika 1: Shannon i Weaver-ov model komunikacije – transmisivni model

Više od 90% komunikacija je neverbalno. Postoje različiti kanali neverbalne komunikacije – od ličnih karakteristika (koji se odnose na fizički izgled kao što su fizička privlačnost, kosa, boja kože, crte lica, izgled, modifikacije na telu kao na primer tetovaže), preko okoline (lokacija), pokreta (gestikulacije orijentisane pokretima) do vokalnih znakova (nelingvistički elementi komunikacije). Ovi kanali mogu značajno uticati na početne impresije i odnose.

1.3 Buka

Tokom puta od pošiljaoca do primaoca, na poruku može da utiče buka, koja može promeniti ili poremetiti prvobitnu poruku. Buka može suptilno ili značajno uticati na uspešnu komunikaciju. Buka može imati različite forme:

- Ambijentalna/fizička buka: pozadinska buka kao na primer automobilske sirene ili razgovor drugih ljudi.
- Semantička buka: nerazumevanje zbog gramatike ili tehničkog jezika koje primalac ne može razumeti.
- Psihološka buka: pristrasnost, stereotipi, pretpostavke, trenutno raspoloženje i interesovanje za temu.
- Psihosocijalna buka: fizički uslovi kao što su bolest, glavobolja, glad ili žeđ.

Na komunikaciju takođe mogu uticati i simboli, društvene i zajedničke prakse, norme, kultura i identitet, opšta iskustva i rituali ali i emocije, kontekst u kojem se dešava komunikacija, okolina i slični faktori (Usera, 2024).

1.4 Poboljšanje veština komunikacije

Međuljudska komunikacija i prenos čak i najprostije poruke je kompleksan proces. Komunikacijska kompetencija podrazumeva veštinu stvaranja i slanja poruke na način koji osigurava da će biti primljena onako kako je i prvobitno nameravano. Greška u komunikaciji može ponekad stvoriti distorziju što može rezultovati promenom prvobitne namere same poruke. Na primer, neko će želiti da iskomunicira jednu stvar ali će nehotice iskomunicirati nešto drugo.

Uspešan komunikator mora biti sposoban da prepozna odgovarajuću komunikacijsku praksu (posedovanje relevantnog znanja), primeni to znanje u praksi (razvijena veština) i da bude motivisan da komunicira efikasno i prikladno (Spitzberg & Cupach, 2011). Uspešni komunikatori su saosećajni i pažljivi prema tuđim osećanjima i gledištima, prilagodljivi u svom pristupu i izboru komunikacijskih kanala u odnosu na kontekst i teže da razumeju faktore koji mogu da utiču na komunikaciju. Kompetentni komunikator aktivno učestvuje u konverzaciji, održava kontakt očima i koristi i neverbalne i verbalne gestikulacije da signalizira zainteresovanost i učešće.

1.5 5 C-a (eng. Clear, Cohesive, Compelling, Curious, Compassionate) efikasne komunikacije

Efikasna komunikacija može biti vođena 5C principima, koji su primenjivi u svim vidovima komunikacije:

Aktivnost 1: Gluvi telefoni

Cilj:

Cilj ove aktivnosti je komunikacija u grupi i posmatranje kako se informacija može promeniti tokom komunikacije.

Okruženje:

Ova aktivnost se može izvoditi napolju. Ukoliko vetrovito vreme otežava korišćenje papira pokušajte opisivanje umesto crtanja ili koristite male table, lakše za korišćenje.

Obezbedite da svi učesnici mogu da čuju jedan drugog jasno i ohrabrujte ih da govore tiho ali čujno kako bi se izbeglo prisluškivanje od strane drugih učesnika.

Materijali: -

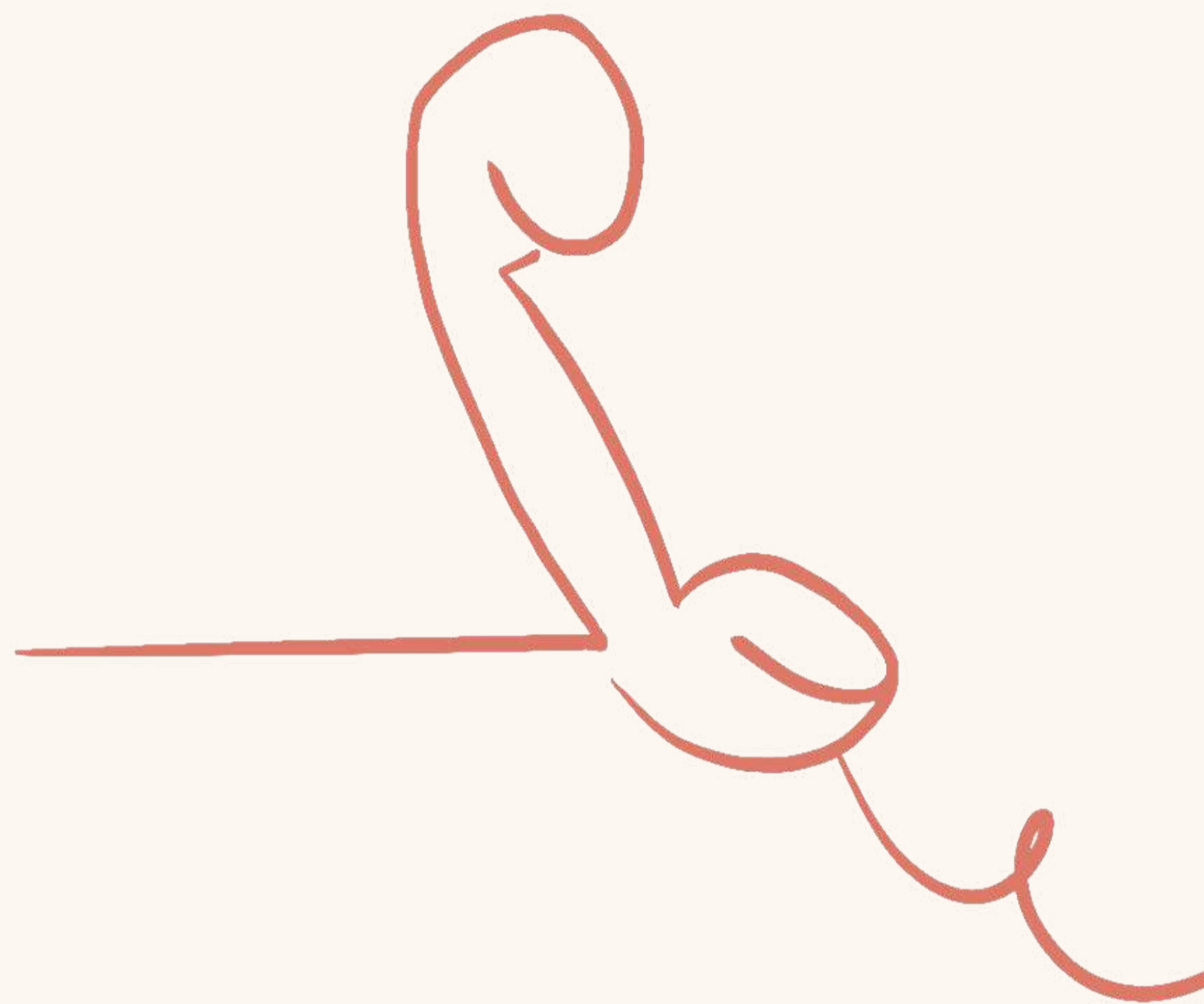
Broj učesnika: 6-10

Trajanje

- Vreme za pripremu aktivnosti: nema.
- Vreme za realizaciju aktivnosti: 45 minuta.

Osetljivost grupe

- Osigurajte da spoljni prostor dopušta komotno kretanje i interakciju.
- Ohrabrujte kreativnost i spontanost učesnika tokom postavljanja pitanja.
- Istaknite važnost aktivnog slušanja i brzog razmišljanja kao ključne veštine koje će se steći kroz ovu aktivnost.
- Osvrni se na primere u stvarnom životu gde su brzo razmišljanje i adekvatni odgovori od velike važnosti.

Korak 1: Formacija grupe (5 minuta)

Formacija grupe zavisi od broja učesnika. Ukoliko je prisutno 6-8 učesnika postavite ih u jedan red. Ukoliko je grupa veća podelite ih u manje grupe od po 5-8 učesnika. Svaka grupa treba da stoji u redu, gledajući u istom smeru. Poslednja osoba u svakom redu dobija papir ili malu tablu i marker.

Korak 2: Opisati sliku (15 minuta)

Pokažite sliku, na kratko (npr. 10 sekundi), prvoj osobi u redu. Prva osoba zatim opisuje sliku tihim glasom sledećoj osobi u redu. Ovaj proces se nastavlja tako da svaka osoba prosleđuje opis sledećoj osobi u redu. Poslednja osoba u redu crta sliku na osnovu opisa koji je dobio/la.

Korak 3: Upoređivanje (5 minuta)

Uporedite crteže: Kada sve grupe završe zadatak, uporedite finalni crtež ili opis sa originalnom slikom.

Naglasite važnost jasne i precizne komunikacije i povežite ovu aktivnost sa scenarijom u stvarnom životu gde pogrešna komunikacija može uzrokovati značajne posledice.

Korak 4: Ponoviti (opciono)

Promenite sliku i pravac grupe, dodatno možete pomešati i položaje svih učesnika u redu da bi se učesnici oprobali i u komunikaciji sa različitim osobama i u različitim ulogama. Ponavljanjem, učesnici mogu da isprobaju različite taktike da bi videli hoće li se njihova komunikacija poboljšati.

Korak 5: Refleksija i diskusija (10-15 minuta)

Okupite celu grupu i razmislite o sledećim aspektima aktivnosti:

- Kakvim vam se činio proces komunikacije tokom aktivnosti? Je li bio lak ili ne?
- Da li ste u nekim trenucima iznosili pretpostavke o slici na osnovu opisa koji ste dobili?
- Šta ste naučili o važnosti jasne komunikacije iz ove aktivnosti i kako možete naučeno primeniti u svakodnevnom životu?
- Kako je okolina (biti napolju) uticala na komunikaciju?
- Koje strategije možete primeniti da unapredite komunikaciju u sličnim aktivnostima ili svakodnevnom životu?

Aktivnost 2:

Samo pitanja

Cilj

Ova animaciona aktivnost ima za cilj da podstakne učesnike na kreativno razmišljanje i rad na sposobnostima u ograničenom komunikacijskom okruženju.

Okruženje

Ova aktivnost je osmišljena kao aktivnost na otvorenom. Namijenjena je ŽIM sa dovoljnim znanjem jezika domaćina.

Materijali: -

Broj učesnika: 6-16

Trajanje

- Vreme za pripremu aktivnosti: 5-10 minuta.
- Vreme za realizaciju aktivnosti: 45 minuta.

Osetljivost grupe

- Komunikacione aktivnosti trebalo bi da budu inkluzivne za sve učesnike, bez obzira na njihove fizičke sposobnosti, kulturu ili poznavanje jezika.
- Ukoliko postoji potreba, aktivnosti bi trebalo prilagoditi tako da zadovolje različite potrebe i osiguraju potpuno učešće svih učesnika.

Korak 1: Postavljanje pravila (5 min)

Svi učesnici stoje tako da formiraju polukrug. Cilj vežbe je održati konverzaciju u kojoj se samo postavljaju pitanja. Važno je da svi razumeju zadatak tako da im je potrebno dati dovoljno vremena da procesuiraju isti. Važno je upotrebljavati jasan jezik.

Facilitator može dati primer zajedno sa jednim učesnikom ili drugim facilitatorom.

Primer:

Učesnik 1: „Koji je tvoj omiljeni hobi?“

Učesnik 2: „Zašto pitaš?“

Učesnik 1: „Da li je radoznalost loša?“

Učesnik 2: „Kako definišeš da je nešto loše?“

Potrebno je objasniti sledeća pravila:

- učesnici ne mogu ponavljati ista pitanja tokom igre;
- ukoliko ne razumeju pitanje, mogu pitati da se pitanje preformuliše, što se neće računati kao ponavljanje;
- izjave praćene pitanjem nisu dozvoljene;
- učesnici ne bi trebalo neprestano zasnivati pitanje na osnovu prethodno postavljenog, kao na primer: Voliš li pešačenje? Šta misliš, zbog čega volim pešačenje?
- svaki učesnik koji napravi grešku, popusti ili mu treba previše vremena da postavi pitanje pomera se na poslednje mesto u liniji a ostali učesnici formiraju nove parove sa onima koji stoje do njih;
- komunikacija treba da bude brza i bez pauza;
- par koji najduže ne napravi grešku je pobednik.

Moguće konverzacione teme mogu biti: hobiji, sport, muzika ili moguće situacije na aerodromu, u restoranu ili prodavnici.

Ograničite vreme u odnosu na napredovanje grupe. Na primer, počnite igru bez ograničavanja vremena ukoliko poznavanje jezika, u okviru grupe, nije dovoljno dobro. Ukoliko se nakon nekoliko rundi pitanja, grupa popravi, razmislite o dodavanju vremenskog ograničenja od tri sekunde između pitanja, ukoliko je to moguće.

Korak 2: Konverzacija pitanjima (20-25 minuta)

Prva dva učesnika sa kraja linije formiraju prvi par. Potom se od njih traži da međusobno razgovaraju postavljajući jedan drugom pitanja u vezi sa postavljenom temom.

Dajte svakom učesniku šansu da učestvuje i ukoliko to vreme dozvoli pokrenite i drugu rundu.

Korak 3: Refleksija i diskusija (10-15 minuta)

- Šta je bilo najteže tokom aktivnosti?
- Kako se osećate kada sve vreme postavljate pitanja?
- Koju ste taktiku koristili?
- Kako ste se osećali kada ste morali brzo da postavite pitanje?
- Kako ova vežba može da popravi vaše komunikacijske veštine u stvarnom životu?

Pristupačni digitalni nastavni materijali

- The mathematical theory of communication, knjiga o osnovnim komunikacijskim modelima, knjiga, EN, [Link](#)
- Why Is Listening Difficult?, opisuje različite tipove buke koji mogu uticati na komunikaciju i javna obraćanja, članak, EN, [Link](#)
- The Structure and Function of Communication in Society, bavi se 5W modelima komunikacije u društvu, članak, EN, [Link](#)
- The Five C's Of Effective Communication, detaljno predstavljen 5C model, članak, EN, [Link](#)
- Communicating to Connect – Interpersonal Communication for Today, uvod u međuljudsku komunikaciju, knjiga, EN, [Link](#)

Modul 2:

Interkulturalna kompetencija

Interkulturalne kompetencije, u kontekstu rada sa ženama izbeglicama i migrantkinjama, zahtevaju razumevanje nekoliko osnovnih termina nabrojanih u nastavku.

2.1 Definicija migracije

Migracija se može definisati kao „kretanje ljudi sa jednog mesta stanovanja na drugo“ (Marjanovic et al. 2023). Prisilno raseljena lica su ona koja odlaze iz svojih domova ili mesta stanovanja kako bi izbegli različite situacije opasne po život i/ili kršenja ljudskih prava. Mogu biti interno raseljena (boraveći u okviru jedne zemlje kao interno raseljena lica) ili eksterno, prelazeći međunarodne granice.

2.2 Definicija izbeglice

Izbeglica je osoba koja se ne može vratiti u zemlju porekla zbog „osnovanog straha od progona na osnovu rase, religije, nacionalnosti, pripadanja određenoj društvenoj grupi ili političkog mišljenja“ i u potrebi je za međunarodnom zaštitom baziranoj na strahu od progona ili pretnjama njihovom životu i fizičkom blagostanju ali i slobodi u svojim zemljama porekla uzrokovanom oružanim konfliktom, nasiljem, ozbiljnim narušavanjem javnog reda, itd. (Sironi, 2019). Od sredine 2023. godine širom sveta postoji 110 miliona prisilno raseljenih ljudi (UNHCR, 2023).

2.3 Definicija mešovitih migracija

Mešovite migracije predstavljaju „prekogranična kretanja ljudi, generalno na neregularan način, uključujući individue i grupe koje putuju zajedno, koristeći slične rute i načine transporta ili vođe puta, ali iz različitih razloga. Ljudi u mešovitim migracijama imaju različite potrebe i profile i mogu biti tražioci azila, izbeglice, žrtve krijumčarenja, nepraćena ili razdvojena deca, osobe bez državljanstva i migranti – uključujući migrante u neregularnim situacijama ili migrante u ranjivim situacijama“ (Sironi, 2019; Marjanovic et al. 2023).

2.4 Interkulturalne kompetencije

Interkulturalna kompetencija je veština efikasne komunikacije sa ljudima iz različitih kultura i uključuje različite stavove, veštine i znanja (Petrović, 2019). Na primer, stavovi su vezani za otvorenost ka drugim kulturama, biti svestan brojnih konteksta kulture kao što su identitet, rasa, rod, nacionalnost, etnička pripadnost, seksualna orijentacija, klasa, veština, itd. (Usera, 2024). Poznavanje kulturnog nasleđa, običaja, normi, odnosa prema rodovima, odnosa moći, itd. je ključalno u stvaranju kulturoloških kompetencija. Konačno, kulturološke kompetencije se dopunjuju veštinama kao što su razumevanje različitih gledišta i kulturoloških praksi i uvažavanje kulturološke različitosti (Petrović, 2019).

2.5 Interkulturalna osetljivost

Interkulturalna osetljivost definiše veštinu individue da „razvije emocije ka razumevanju i uvažavanju kulturoloških razlika koje motivišu odgovarajuće i delotvorno ponašanje u interkulturalnoj komunikaciji“ (Chen & Starosta, 1997). Interkulturalno osetljiva osoba je, u isto vreme, motivisana da identifikuje, nauči, razume i uspostavi delotvornu interkulturalnu interakciju i komunikaciju i usput upravlja obrazovnim procesom.

2.6 Uloga edukatora

Edukatori, nastavnici, treneri, socijalni radnici i druge osobe sličnih zanimanja igraju važnu ulogu u promociji interkulturalnog dijaloga i integracije različitih grupa i individua u društvo (Martorana, et.al. 2021). U nekim zemljama razvijanje kulturoloških kompetencija je deo akademskog obrazovanja, dok u drugim nije, pa profesionalci teže da razviju ovakve kompetencije tokom profesionalnih karijera.

2.7 Unapređenje kulturoloških kompetencija

Da bi bili uspešni u interkulturalnoj komunikaciji, edukatori treba da imaju na umu nekoliko ključnih tačaka:

- Razumite društveni aspekt i prakse – prepoznajte da postoje razlike ne samo između individua iz različitih kultura već i iz istih kulturoloških grupa. Komunikacija je interakcija među ljudima, ne samo razmena informacija. Ona je usredsređena na druge, a ne na samu sebe.
- Prilagodite stilove komunikacije različitoj publici. Društvena etiketa se razlikuje od kulture do kulture. U nekim kulturama je preovlađujuće razdvajanje rodova i poštovanje starosne hijerarhije. Smatra se neprimerenim da se žene u javnosti rukuju sa muškim osobama koje nisu deo njihove porodice. U drugim kulturama je prihvatljivo glasno podrigivanje nakon jela. U nekim tradicionalnim afričkim ili azijskim kulturama, na primer, pozdravlja se izražavanjem brige i želja za dobro zdravlje i dug život drugoj osobi. Sa druge strane, u evropskim zemljama pitanje „kako si“ je samo deo rituala pozdrava, bez dubljeg značenja.
- Budite svesni različitih značenja neverbalne komunikacije, kao što su pojava i gestikulacija – klimanje glavom može značiti i „da“ i „ne“ u zavisnosti iz kog dela sveta dolazite.

Aktivnost 3:

Građenje poverenja

Cilj

Cilj ove aktivnosti je izgradnja poverenja i integracije među učesnicima iz različitih kultura ohrabrujući ih da podele sa grupom određene specifične osobine svojih kultura. Ovaj proces doprinosi jedinstvu i konverzaciji, rušeći barijere između kultura i promovisući otvoreni razgovor koji ima za cilj da se istraže sličnosti i razlike između kultura.

Okruženje

Ovu aktivnost bi trebalo izvoditi na otvorenom.

Materijali: -

Broj učesnika: 10-20

Trajanje

- Vreme za pripremu aktivnosti: 10 minuta.
- Vreme za realizaciju aktivnosti: 30 minuta.

Osetljivost grupe

- Neke teme iz kulture ili neka iskustva mogu biti osetljiva ili izazvati jake emocije. Edukatori bi trebalo da budu pripremljeni da ovakve diskusije reše pažljivo, uz empatiju i poštovanje.
- Suštinski je važno stvoriti siguran prostor u kojem će se učesnici osećati bezbedno, kako bi se mogli slobodno izražavati. Edukatori bi trebalo da budu pripremljeni na razrešavanje, uz kulturološku osetljivost, bilo kakvog konflikta ili nesporazuma koji se pojavi, vodeći grupu ka međusobnom razumevanju i razrešavanju nesporazuma.

Korak 1: Podela na male grupe (5 minuta)

Podelite učesnike na grupe od po petoro.

Korak 2: Sesija deljenja (20 minutes)

Svaka grupa će imati 20 minuta za sesiju deljenja. Dodelite po 2 minuta svakoj osobi da biste osigurali da svi učestvuju. Ohrabrujte otvorenu diskusiju, među svim učesnicima, tokom sledećih 10 minuta.

Teme: Obezbedite sledeće teme kako biste započeli konverzaciju:

- Vreme
- Priroda/pejzaž domovine
- Simboli kulture
- Svečana trpeza
- Muzika i ples

Pitanja: Ukoliko je učesnicima teško da započnu priču, facilitator može koristiti ova pitanja i zapisati ih na papiru:

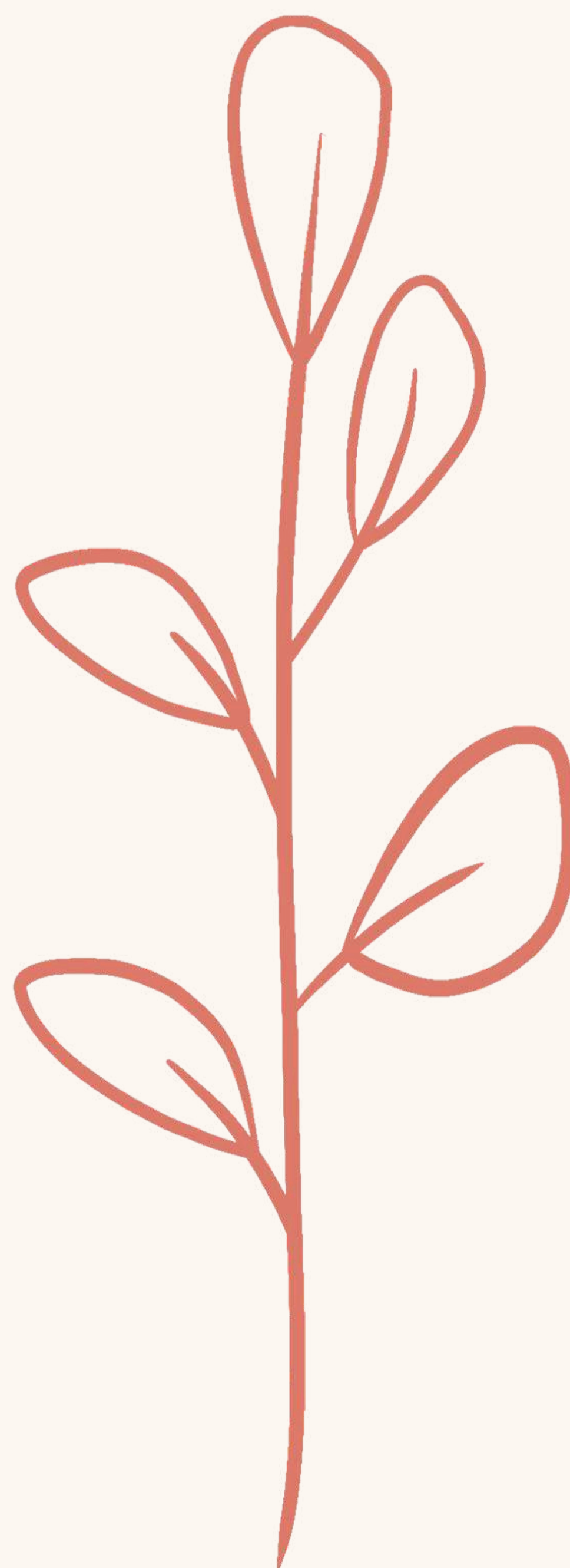
- Vreme: Možete li podeliti sa nama koji se bitan praznik proslavlja u vašoj kulturi i kako se isti tradicionalno proslavlja?
- Priroda/pejzaž domovine: Po kojim je pejzažima ili geografski oblicima poznata vaša domovina?
- Simboli kulture: Koji simboli ili osobe predstavljaju vašu kulturu? Šta oni predstavljaju?

- Svečana trpeza: Možete li opisati tradicionalno jelo ili obrok koji se obično priprema tokom nekih svečanosti u vašoj kulturi?
- Muzika i ples: Koje su vrste muzike ili plesa popularne u vašoj kulturi? Možete li opisati neki tradicionalni ples ili instrument?

Uloga facilitatora: Edukator može dati primer tako što će podeliti sa grupom sopstvena iskustva kako bi ohrabrio učešće drugih.

Korak 3: Refleksija i diskusija (10 minuta)

- Kakva vam je bila ova aktivnost?
- Da li vam je prijalo da razgovarate o predloženim temama?
- Da li je bilo nečega u čemu niste uživali?
- Da li vas je nešto iznenadilo?
- Šta mislite, na koji način vam je ova aktivnost pomogla da razumete i cenite kulturološke razlike?

Aktivnost 4:

Komunikacija emocijama

Cilj

Cilj ove aktivnosti je naučiti i razgovarati o tome kako se osećanja i emocije izražavaju u različitim kulturama.

Okruženje

Ova aktivnost se može izvoditi u različitim okruženjima. Ukoliko se izvodi napolju, osigurajte komforni i bezbedni prostor kako bi svi učesnici mogli slobodno izražavati svoje emocije.

Materijali: -

Broj učesnika: 5-15

Trajanje

- Vreme za pripremu aktivnosti: nema.
- Vreme za realizaciju aktivnosti: 30 minuta.

Osetljivost grupe

- Budite kulturološki osetljivi u izboru vežbi i primera neverbalne komunikacije.
- Prepoznajte različite norme koje se tiču gestikulacije, govora tela i fizičkog kontakta koje različite kulture mogu imati.

Korak 1: Priprema (5 min)

Pripremite karte na kojima su ispisane emocije jezikom zemlje domaćina. Ukoliko učesnici ne znaju dobro jezik, izgovorite emociju umesto da je zapišete. Ukoliko je potrebno prisustvo kulturnog medijatora, ostavite im dovoljno vremena da prevedu i provere da li su učesnici razumeli prevod, pre nego što se aktivnost nastavi.

Neki od primera emocija koja se mogu izraziti tokom aktivnosti su:

Sreća	Zadivljenost
Radost	Sumnja
Tuga	Dosada
Ljutnja	Zavist
Frustracija	Ljubav
Strah	Ponos
Iznenadjenje	Nada
Poverenje	Olakšanje

Pošto je neke emocije lakše izraziti nego druge, pripremite beleške o značenju svake emocije.

Primeri:

- radost: široki osmeh, dizanje ruke u vis, tapšanje ili skakanje mogu značiti radost u mnogim kulturama;
- ljutnja: neke kulture mogu biti izražajnije i glasnije dok su druge uzdržanije.

Korak 2: Okruženje i pravila (5 min)

Pojasnite učesnicima da će biti pitani da izraze set emocija koristeći samo govor tela. Mogu koristiti gestikulaciju, facijalne ekspresije, kretnju telom i slično kako bi izrazili emociju o kojoj se radi.

Ukoliko se učesnici međusobno ne poznaju možete postaviti primer pokazivanjem prve emocije lično.

Korak 3: Ekspresija emocija (25 minuta)

Svaki učesnik na smenu neverbalno izražava datu emociju. Ohrabrujte kreativnost i autentičnost u ekspresiji.

Kada jednom završe, pitajte druge učesnike da pogode koju su emociju izražavali.

Postavljajte pitanja koja teraju učesnike da učestvuju i razmišljaju o emocijama.

Na primer:

Kako ste pogodili?

Šta ste videli?

Kako ste videli ovu emociju?

Koji vas je pokret/akcija/gestikulacija navela da pogodite da je to emocija koju ste naveli?

Koje ste sličnosti ili razlike primetili u ekspresijama?

Razgovarajte o različitim gestikulacijama koje mogu izraziti emociju.

Korak 3: Refleksija i diskusija (10 minuta)

Nakon što su svi učesnici imali šansu da izraze neku emociju, mogu da se osvrnu na vežbu u celini.

- Kako ste se osećali dok ste izražavali emociju pred publikom?
- Postoje li neke emocije koje je teško izraziti u vašoj kulturi? Zašto?
- Da li je lakše izraziti emociju rečima ili neverbalno? Zašto?
- Izražavaju li se emocije generacijama na isti način?
- Da li ste naučili nešto iz ove vežbe? Hoćete li nam reći šta?

Pristupačni digitalni nastavni materijali

- Student's Handbook on Cultural Mediation, kulturna medijacija, rad sa mešovitim grupama, knjiga, EN/SER, [Link](#)
- Glossary on Migration: International Migration Law, zbirka definicija terminologija vezanih za migracije, rečnik, EN, [Link](#)
- UNHCR, Mid-year trends 2023, Statistics and trends presentation, izveštaj, EN, [Link](#)
- Petrović D, 2019, Umešnost komuniciranja: teorijski i praktični aspekti, teoretski i praktični aspekti komunikacije, knjiga, SER, ISBN:978-86-7102-609-3
- Communicating to Connect – Interpersonal Communication for Today, uvod u interpersonalnu komunikaciju, knjiga, EN, [Link](#)
- Which intercultural competences for teachers, educators, and social workers?, interkulturene kompetencije edukatora i socijalnih radnika u Evropi, članak, EN, [Link](#)
- A review of the concept of intercultural sensitivity, studija interkulturene osetljivosti, članak, EN, [Link](#)

Modul 3: Planiranje i realizacija aktivnosti na otvorenom

Obezbeđivanje kvalitetnog iskustva na otvorenom, za žene izbeglice i migrantkinje zahteva da edukatori budu svesni rizika, ali i da znaju da upravljaju mnogim rizicima: psihološkim, emocionalnim, fizičkim kulturnim, društvenim, itd.

3.1 Programi edukacije na otvorenom

Programi edukacije na otvorenom za ŽIM trebalo bi da imaju raspon ishoda koji se fokusiraju na društveni razvoj ili razvoj veština. Prema Parkin-u i Blades-u (1998), da bi se ovi ishodi ostvarili, edukatori mogu koristiti avanture i izazove kako bi unapredili učenje i sticanje znanja. Kombinacija avanture, rizika i izazova, gradi samopouzdanje i predstavlja snažnog posrednika za lični napredak i razvoj. Međutim, dok koriste ove elemente, edukatori na otvorenom moraju biti sigurni da njihovi programi ispunjavaju sledeće važne kriterijume:

1. identifikacija ciljeva koji jasno definišu šta je namera programa;
2. odgovarajući izbor lokacije za postizanje ciljeva programa;
3. planiranje aktivnosti na osnovu sveobuhvatne strategije upravljanja rizikom.

3.2 Razmatranje bezbednosti

Ključni koraci za prioritizaciju bezbednosti tokom aktivnosti na otvorenom uključuju sledeće:

- supervizija: osigurajte superviziju svih aktivnosti od strane iskusnih edukatora na otvorenom, i obezbedite neophodnu bezbednosnu opremu svim učesnicima;

- priprema: kratko informišite sve učesnike u vezi sa bezbednošću, pre nego što aktivnosti počnu. Pokrijte važne informacije kao što su procedure u hitnim situacijama, komunikacioni protokoli i važna uputstva o bezbednosti;
- procena rizika: identifikujte potencijalne opasnosti kao što su teren, vremenski uslovi, životinjski svet i nivo iskustva učesnika.

Efikasno upravljanje rizicima je od suštinske važnosti u obrazovnim programima na otvorenom. Sledeći koraci su ključni:

- Razumite rizike. Rizik se može definisati kao mogućnost da se nešto od važnosti dobije ili izgubi. Rizik može biti fizički, ekološki, emotivni, psihološki, društveni i medicinski. Motivacija za učešće u rizičnim aktivnostima je često da bi se dobilo nešto od vrednosti, kao na primer dobro zdravlje, povećano samopouzdanje i samopoštovanje, izazov avanture i zabava (The New Zealand Mountain Safety Council).
- Identifikujte rizike. Identifikujte moguće opasnosti povezane sa aktivnošću. Na primer, tokom programa šetnje, koja uključuje prelazak preko reke, opasnost mogu biti klizave stene prekrivene mahovinom, vremenski uslovi, obuća, godište učesnika i nivo veština i znanja. Neke su opasnosti vidljive i lake za prepoznavanje (npr. veličina grupe, godine, odeća, obuća, itd.) ali neke druge opasnosti mogu biti teže za prepoznavanje i povezane sa stavom i stanjem uma učesnika.

- Procenite i smanjite rizike. Kao što je naglašeno u uputstvima procene rizika tokom aktivnosti na otvorenom, od velike je važnosti: 1. identifikovati opasnosti; 2. razumeti ko može biti povređen; 3. proceniti rizike i odlučiti se o merama kontrole; i konačno 4. pregledajte svoju procenu i po potrebi je ažurirajte.
- Razvijte strategiju procene rizika. Razvijanjem čvrste strategije procene rizika možete minimizirati rizik od povrede učesnika; garantujete da su ciljevi programa u potpunosti ispunjeni i omogućavate edukatorima na otvorenom da smanje mogućnost incidenta.

3.4 Planiranje najgoreg scenarija

Kada planirate aktivnost, identifikujte najgori scenario pitanjima:

- Šta može krenuti po zlu?
- Koliko je potencijalni ishod ozbiljan?

Radeći ovo, edukatori mogu da identifikuju mere koje mogu smanjiti mogućnost nastanka opasnosti.

Osnovni cilj očuvanja fizičke i emocionalne sigurnosti učesnika tokom obrazovanja na otvorenom je minimalizovati rizike. Efikasno upravljanje rizicima, jasni ciljevi i detaljna priprema su ključni u obezbeđivanju sigurnosti i uspeha obrazovnog programa na otvorenom.

Aktivnost 5: Uhvati suštinu – Foto izlet

Cilj

Ova aktivnost naglašava važnost razumevanja i zadovoljavanja raznovrsnih potreba učesnika tokom aktivnosti na otvorenom. Dok je primarni fokus modula planiranje, izvršavanje i osiguravanje bezbednosti, sastavne komponente ove aktivnosti čine usvajanje inkluzije i stvaranje nezaboravnih iskustava za sve učesnike.

Okruženje

Ova aktivnost treba da se održava napolju.

Materijali

Polaroid fotoaparati i filmovi (1 set po grupi), laminirane glasačke kartice. Ukoliko nemate polaroide možete koristiti papir i olovku.

Broj učesnika je 4-20

Trajanje

- Vreme za pripremu aktivnosti: 10-30 minuta.
- Vreme za realizaciju aktivnosti: 90 minuta.

Osetljivost grupe

- Budite sigurni da je izabrana lokacija za fotografisanje u prirodi pristupačna svim učesnicima, uključujući i one sa problemima u kretanju ili invaliditetom.
- Obezbedite uputstvo o osnovama fotografskih tehnika i principima kompozicije kako biste pomogli učesnicima da maksimalno iskoriste svoju opremu.

- Prihvatite i poštujujte raznolikost kulturološku pozadinu i gledišta učesnika kada birate reči ili emocije za vežbu „uhvati suštinu“.

Korak 1: Formirajte grupe (5 minuta)

Podelite učesnike u manje grupe, osiguravajući mešovitosť nivoa znanja o fotografiji i kulturoloških pozadina.

Korak 2: Podelite glasačke kartice i objasnite zadatak (5 minuta)

Opremite svaku grupu setom glasačkih kartica koje sadrže razne reči ili osećanja koje trebaju da uhvate kroz svoje fotografije. Primeri mogu biti „spokojnost“, „radost“, „avantura“, „povezanost“ i „inkluzija“.

Korak 3: Razgovarajte o značenjima (10 minuta)

Ohrabrite učesnike da diskutuju o značenjima ovih reči i osećanja u svojim kulturama i jezicima. Podelite priče ili lična iskustva koja se odnose na svaku reč kako bi produbili razumevanje i povezanost u okviru grupe.

Korak 4: Uхватite koncept (30 minuta)

Jednom kada svaka grupa izabere reč ili osećaj, dodelite im prostor u okviru parka/rezervata prirode kako bi istražili i fotografisali ono što oličava izabranu suštinu.

Motivirajte učesnike da kreativno interpretiraju izabrano kroz fotografiju, dozvoljavajući individualno izražavanje i istraživanje.

Ukoliko nemate polaroide, kao alternativu, možete zamoliti učesnike da nacrtaju koncept.

Korak 5: Delite i predstavite (15 minuta)

Nakon sesije fotografisanja, skupite sve učesnike i zamolite svaku grupu da stave svoje fotografije na zemlju jednu pored druge. Dozvolite učesnicima da vide sve fotografije i onda ih zamolite da pogode koncepte ostalih grupa. Kada završe, recite svakoj grupi da podele svoje koncepte i priče iza fotografija, naglašavajući način na koji su uspeali da uhvate izabranu suštinu.

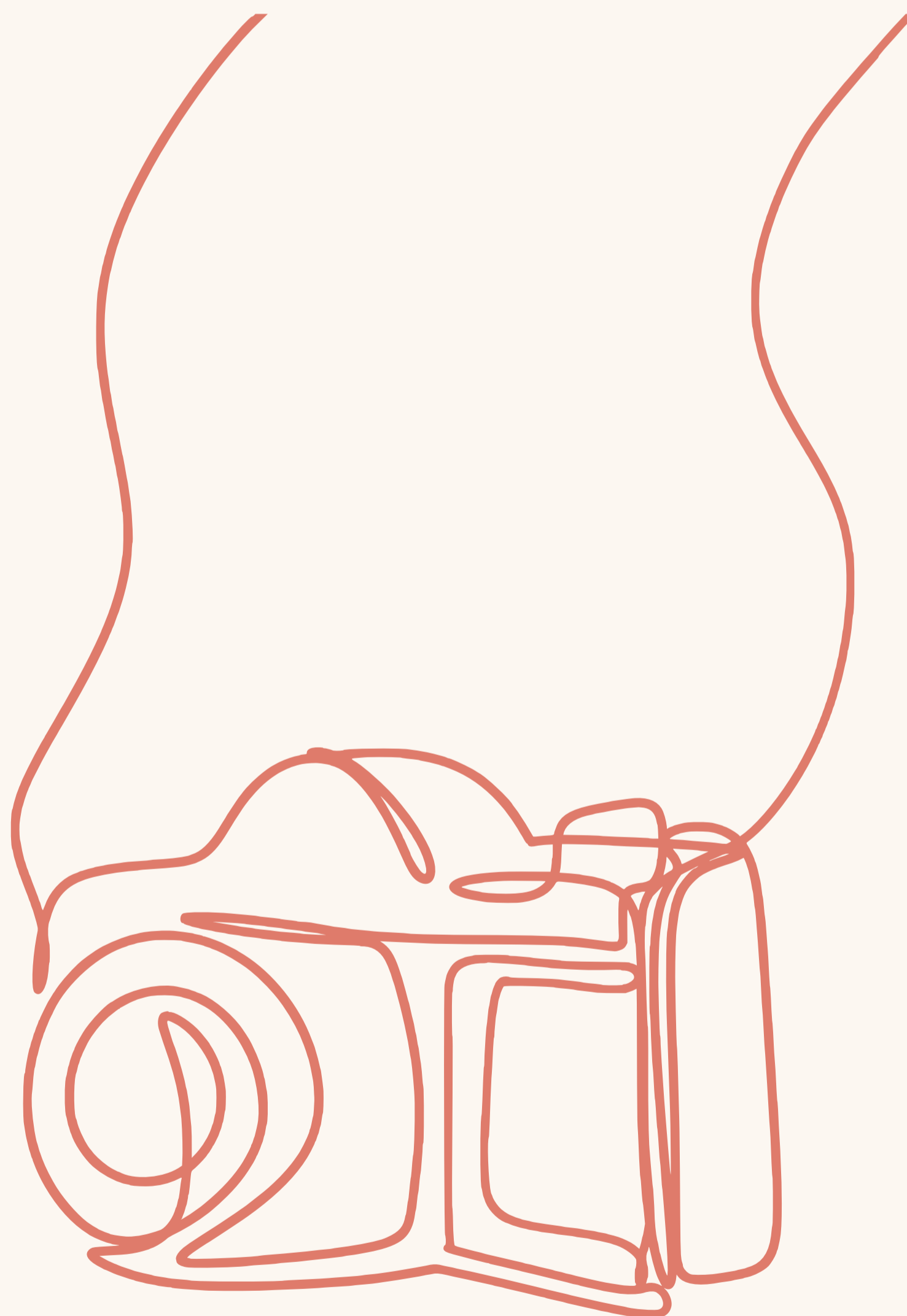
Podstaknite učesnike da razmisle o moći fotografije da prenese emocije i iskustva, prevazilazeći lingvističke i kulturološke barijere.

Korak 6: Refleksija i diskusija (20 minuta)

Održite diskusiju o raznolikosti interpretacija i gledišta predstavljenih na fotografijama kao i univerzalne teme koje postoje u različitim jezicima i kulturama.

Pitanja:

- Kako ste se odlučili za postavku fotografije?
- Da li je bilo lako izabrati koncept?
- Da li je deljenje ličnih priča produbilo povezanost sa drugim učesnicima?
- Da li vam se posebno svidela određena slika ili priča? Zašto?
- Da li ste naučili nešto iz ove aktivnosti? Hoćete li da podelite šta?

Pristupačni digitalni nastavni materijali

- Hi-Ability Toolkit for educators, uputstvo za edukatore za odrasle u polju obrazovanja o životnoj sredini i učenja osetljivih đaka na otvorenom, priručnik, EN/IT/GR/HR, [Link](#)
- Outdoor leadership curriculum project, ovaj se članak fokusira na relevantnost smanjenja svakog mogućeg rizika tokom boravka na otvorenom, članak, EN, [Link](#)
- 5 tips for planning the perfect outdoor activity for everyone, ovaj članak daje pregled pitanja koja treba razmotriti da biste stvorili iskustvo koje je prijatno i inkluzivno za sve uključene, članak, EN, [Link](#)
- Risk and Benefit in Outdoor Learning, ovaj članak analizira rizike i benefite o kojima vođe učenja na otvorenom treba da razmisle kada planiraju/implementiraju događaj na otvorenom, članak, EN, [Link](#)
- Risk Management and Outdoor Education: a practical approach to ensuring positive outcomes, ovaj dokument daje pregled ključnih aspekata o kojima treba razmisliti da bi se rizik od opasnosti i povrede tokom bilo kog programa na otvorenom sveo na minimum, dokument, EN, [Link](#)
- General Guidance for Organised Outdoor Activities, ova su uputstva osmišljena da pomognu ljudima da isplaniraju organizovanje aktivnosti na otvorenom , uputstvo, EN, [Link](#)
- Risk assessment guide for outdoor activities, dokument opisuje ključne korake procene rizika, dokument, EN, [Link](#)
- Why are facilitation skills so important when working with others?, članak daje primere za uspešnu facilitaciju u timskom radu, članak, EN, [Link](#)
- The Stepladder Technique, ovaj članak pruža praktična objašnjenja tehnike stepenica kako bi se ohrabrilo individualno učešće u grupnim odlukama koristeći kreativnost, članak, EN, [Link](#)

Modul 4: Očuvanje prirode i inkluzivno obrazovanje na otvorenom

4.1 Uvod u očuvanje prirode

Očuvanje prirode se odnosi na poznavanje i veštine neophodne za razumevanje, očuvanje i održivu interakciju sa prirodom. Ove veštine obuhvataju razumevanje ekosistema, biodiverzitet, i uticaj ljudskih aktivnosti na životnu sredinu. Takođe uključuju i praktikovanje održivih navika i dijapazon kompetencija koje se tiču razumevanja, interakcije sa prirodom i brigu o prirodi. Ove veštine prevazilaze teoretsko znanje, one osnažuju individue na aktivni angažman sa okolinom, donošenje informisane odluke i pozitivan uticaj na održivost.

Učešće u aktivnostima koje su osmišljene da prodube povezanost ljudi sa prirodom povećava uvažavanje njene lepote i složenosti. Ovakva iskustva su krucijalna za razvoj održivog odnosa sa okolinom.

4.2 Veštine očuvanja prirode za ŽIM

Veštine očuvanja prirode veoma su bitne za razumevanje, zaštitu i održivu reakciju sa prirodom. Razvijanje veština očuvanja prirode pomaže ŽIM da se adaptiraju na ekološke aspekte svog novog doma, stvarajući osećaj pripadnosti društvu i integracije u društvo.

Takođe ih oprema da efikasno odgovore na izazove i hitnost očuvanja prirode, poboljšavajući sigurnost i dobrobit. Obrazovanje na otvorenom sa fokusom na očuvanje prirode promovise mentalno blagostanje, olakšanje stresa i društvenu povezanost. U ovakvom okruženju ŽIM se obezbeđuje prostor podrške u kome mogu imati interakciju sa drugima dok istražuju prirodu. Učenjem o lokalnim ekosistemima, živom svetu i konverzaciji, ŽIM usvajaju znanje i osećaj odgovornosti ka očuvanju prirode. Shodno tome, one mogu postati zagovornice zaštite životne sredine u svojim zajednicama.

Osim toga, inkorporacija veština zaštite životne sredine premošćava kulturološke razlike. Učesnici aktivnosti na otvorenom, iz različitih kultura, uče zajedno i stiču poštovanje ka prirodi, ali i popravljaju društvenu koheziju.

4.3 Zapažanja iz prirode

Biodiverzitet obuhvata raznovrsne oblike života u oblasti, kao što su životinje, biljke, gljive i mikroorganizmi poput bakterija. Svi ovi oblici života predstavljaju deo našeg prirodnog sveta. Sve ove različite vrste života imaju međusobnu interakciju unutar ekosistema funkcionišući kao složena mreža za održavanje ravnoteže i održavanje života. Sve ovo predstavlja osnovu održivosti elemenata neophodnih za naš opstanak kao što su hrana, čista voda, lekovi i zaklon.

Aktivnost 6:

Dnevnik prirode

Cilj

Poboljšajte veštine zapažanja kroz obraćanje pažnje na prirodu, unapredite veštinu identifikacije vrsti i ovladajte korišćenjem digitalnih alata za prepoznavanje različitih vrsta biljaka i životinja.

Okruženje

Park prirode

Materijali

- Dnevnik prirode ili papir (Aneks 2)
- Olovka ili hemijska
- Kamera (opciono)
- Pametni telefon sa instaliranom iNaturalist aplikacijom (opciono)

Broj učesnika: 4-20

Trajanje

- Vreme za pripremu aktivnosti: 5-10 minuta.
- Vreme za realizaciju aktivnosti: 60-90 minuta.

Osetljivost grupe

- Poštujte kulturološke različitosti – ohrabrite učesnike da podele perspektivu svojih kultura koja se tiče prirode. Budite osetljivi na različite kulturološke interpretacije i značaje predmeta u prirodi.
- Inkluzivno učešće – osigurajte da se svačije mišljenje čuje. Facilitirajte aktivnost na način da svako, bez obzira na pozadinu ili nivo veština, daje doprinos aktivnosti.

Korak 1. Dolazak i orijentacija (15 min)

Okupite grupu u prirodi.

Dajte im kratak pregled ciljeva aktivnosti i materijala.

Ohrabrite učesnike da izaberu predmete u prirodi koje će posmatrati, neka to bude nešto što će im privući pažnju i ima pozitivnu konotaciju. Jednom kada odaberu objasnite im naredne korake.

Korak 2. Faza istraživanja (15 min)

Podelite dnevnike prirode ili papire, olovke i opciono kamere ili pametne telefone sa iNaturalist aplikacijom.

Kažite učesnicima da zapišu mesto, datum i vremenske uslove. Kada završe prvi zadatak, naložite učesnicima da upotrebe svoja čula i upišu obzervacije u delu „Šta vidim“. Dalje, učesnici treba da se fokusiraju na opis onoga što vide, čuju, osećaju i mirišu. Koje su boje, oblike i kretanja primetili. Objasnite im da trebaju probati da opišu šta vide (kao npr. plavo, glatko) umesto da samo imenuju stvar (kao npr. jaje, list).

Korak 3. Faza ispitivanja (15 min)

Podstaknite učesnike da zapišu sva pitanja koja imaju u vezi sa njihovim zapažanjima u delu „Pitam se“.

Predložite im da dok pišu ili crtaju zapišu bilo koje pitanje u vezi onog što vide. Pitajte ih da razmisle da li su primetili nešto interesantno o čemu bi želeli više da nauče.

Korak 4. Faza refleksije (15 min)

Zamolite učesnike da razmisle i zapišu kako posmatrani objekat pokreće misli ili sećanja u delu „Tera me na razmišljanje o“.

Pitajte ih da li ih ono što posmatraju podseća na nešto što su ranije videli. Da li ih podseća na vreme kada su nešto slično videli ili su se slično osećali? Ohrabrite učesnike da podele svoja viđenja sa grupom.

Korak 5. Korišćenje digitalnih alata (opciono)

Predložite i razmislite o korišćenju digitalnih alata kao što su iNaturalist, Seek ili Merlin Bird ID za dalju identifikaciju.

Korak 6: Refleksija i diskusija (10 minuta)

- Da li je ova vežba uticala da se popravi vaša povezanost sa prirodom? Ukoliko jeste, kako? Koja ste nova saznanja o posmatranom prirodnom objektu stekli?
- Da li je ova aktivnost popravila vaše veštine identifikacije vrsta? Ukoliko jeste, kako?
- Kako je upotreba digitalnih alata uticala na vaše razumevanje prirodnog sveta?
- Da li je ova aktivnost promenila način na koji se povezujete sa prirodom?
- Na koji način možete primeniti znanje koje ste stekli tokom ove aktivnosti u budućim interakcijama sa prirodom?

Ukoliko niste upotrebljavali aplikacije, možete postaviti sledeća pitanja:

- Da li je ova vežba unapredila vašu povezanost sa prirodom? Ukoliko jeste, kako?
- Da li je ova aktivnost promenila način na koji se povezujete sa prirodom?
- Da li je bilo lako završiti aktivnost?
- Da li ste koristili sva svoja čula?
- Da li ćete koristiti ovu aktivnost ponovo?

Pristupačni digitalni nastavni materijali

- Creating inclusive and impactful outdoor learning experiences, naglašava obraćanje pažnje na pristup i prepreke ka jednakosti kako bi se osiguralo da se svi mladi mogu povezati sa prirodnim svetom i rasti kroz iskustva na otvorenom, veb strana, EN, [Link](#)
- Why is biodiversity so important?, biodiverzitet kao glavni faktor otpornosti ekosistema, elokventno preneseno od strane Kim Preshoff-a u kontekstu promena u zaštiti životne sredine, video, EN, [Link](#)
- The 7 Principles of Leave No Trace, ovi principi pružaju lako razumljiv okvir praksi minimalnih uticaja za sve koji borave na otvorenom, smernice, EN, [Link](#)
- Traveling on Durable Surfaces: Leave No Trace Skills Series, objašnjava 3. princip koncepta „Ne ostavljaj trag“, video, EN, [Link](#)
- SOS PARKS Project Outputs, uputstva i obrazovne inicijative, u skladu sa principima upitnika „Green Deal, Manual & Guide & Questionnaire“, EN, [Link](#)
- DISPO Project, vodič posvećen poboljšanju doživljaja na otvorenom putem mobilnih aplikacija, vodič, EN, [Link](#)
- Butterfly body parts, anatomija leptira i razumevanje funkcije svakog dela, video, EN, [Link](#)
- How to Make an Observation on iNaturalist using our Mobile App, kratki video o tome kako je lako napraviti zapažanje koristeći iNaturalist mobilnu aplikaciju, video, EN, [Link](#)
- Main features of iNaturalist, uputstvo za korišćenje iNaturalist platforme, uputstvo, EN, [Link](#)
- Main features of Seek by iNaturalist, veb stranica na iNaturalist koja daje uputstva za početak korišćenja aplikacije Seek na platformi iNaturalist, uputstvo za korisnike, EN, [Link](#)
- Main features of Merlin Bird ID by Cornell Lab, veb stranica Merlin Bird ID pruža besplatan, trenutni vodič za identifikaciju na hiljade vrste ptica, veb stranica, EN, [Link](#)

Kiss

Modul 5: Svest o lokalnom prirodnom nasleđu

5.1 Definicija kulturnog nasleđa

Kulturno nasleđe obuhvata i materijalne i nematerijalne elemente, koji su često usko povezani. Uključuje rituale i prakse koji upravljaju komunikacijom u okviru zajednice, često predstavljene kroz fizičke predmete. Ovi predmeti simbolizuju kolektivne vrednosti kulture dogovorene od strane zajednice (UNESCO 1972). Primeri uključuju kulturne i arheološke lokalitete, muzeje, spomenike, umetnička dela, stare gradove zatim literarna, muzička i audiovizualna dela ali i znanje, običaje i tradiciju naroda oblasti.

5.2 Definicija nematerijalnog kulturnog nasleđa

Nematerijalno kulturno nasleđe se sastoji od znanja, praksi i izraza koji se prenose sa generacije na generaciju, u porodicama i zajednicama širom sveta. Živo nasleđe se neprekidno obnavlja kao odgovor na okruženje koje se neprestano menja i uključuje usmene tradicije, izvođenje umetnosti, društvene prakse, rituale i svečanosti, znanje i prakse koje se tiču prirode i univerzuma i znanje i veštine koje se tiču zanatskog umeća (UNESCO 2003). Živo nasleđe daje značenje svakodnevnom životu zajednice, grupa i individua, kao i osećaj identiteta, kontinuiteta i pripadnosti.

5.3 Definicija prirodnog nasleđa

Prirodno nasleđe se odnosi na prirodne karakteristike, pejzaže, floru i faunu koje se smatraju važnim i karakterističnim za specifičnu geografsku oblast (UNESCO 1972). Ovo može uključiti ekosisteme, životinje i geološke formacije jedinstvene ili značajne za određenu sredinu. Lokalno nasleđe prirode i kulturno nasleđe su međusobno povezani jer ljudi tokom vremena deluju na prirodu i prilagođavaju se uslovima životne sredine primenom alata i načina rada koji rezultiraju kulturnim nasleđem, tačnije kulturnim pejzažima.

5.4 Lokalna istorija zaštite životne sredine i njen značaj

Nasleđe kao sastavni deo životne sredine ističe suštinski odnos između fizičkog pejzaža i kulturnih artefakata, tradicije i istorije povezanih sa njim. Ovaj koncept naglašava važnost očuvanja kako prirodnog tako i kulturnog elementa pošto oni međusobno unapređuju i utiču jedan na drugog, doprinoseći opštem bogatstvu i diverzitetu okoline. Aktivnosti na otvorenom treba da gledaju na nasleđe kao na stvar koja je duboko usađena u specifični lokalni ili regionalni kontekst, priznajući uticaj različitih praksi i pejzaža.

5.5 Koristi integracije kulturnog i prirodnog nasleđa u obrazovanje na otvorenom

Uključivanje nasleđa u obrazovanje doprinosi njegovom očuvanju osiguravajući da prakse, znanje ili veštine nastave da se prenose na buduće generacije. Takođe, podstiče uvažavanje kulturne raznolikosti za održivi život, globalno građanstvo i mir. Prevenirica gubitka direktnih iskustava je ključna za održivu budućnost. Očuvanje kulturnog nasleđa i njegovo korišćenje imaju za cilj unapređenje ljudskog razvoja i kvaliteta života (UNESCO, 2021).

Šetnja sa grupom ljudi uključuje kombinovanje aktivnosti na otvorenom, poput planinarenja, sa razmišljanjima o društveno relevantnim temama. Ovaj pristup se može primeniti na bilo koju aktivnost na otvorenom koja daje dovoljno prostora za kretanje, iskustva na otvorenom i refleksiju. Kada planira aktivnosti na otvorenom sa fokusom na nasleđe prirode i kulture, edukator treba da uzme u obzir kako teoretske, tako i praktične veštine od važnosti za aktivnost, a da pritom bude otvoren na mogućnost adaptacije metodologije aktivnosti kao i na potrebe učesnika.

5.6 Nasleđe kulture i prirode za ŽIM

Pružanje kvalitetnih iskustava na otvorenom za ŽIM fokusiranjem na prirodno i kulturno nasleđe zahteva od edukatora da

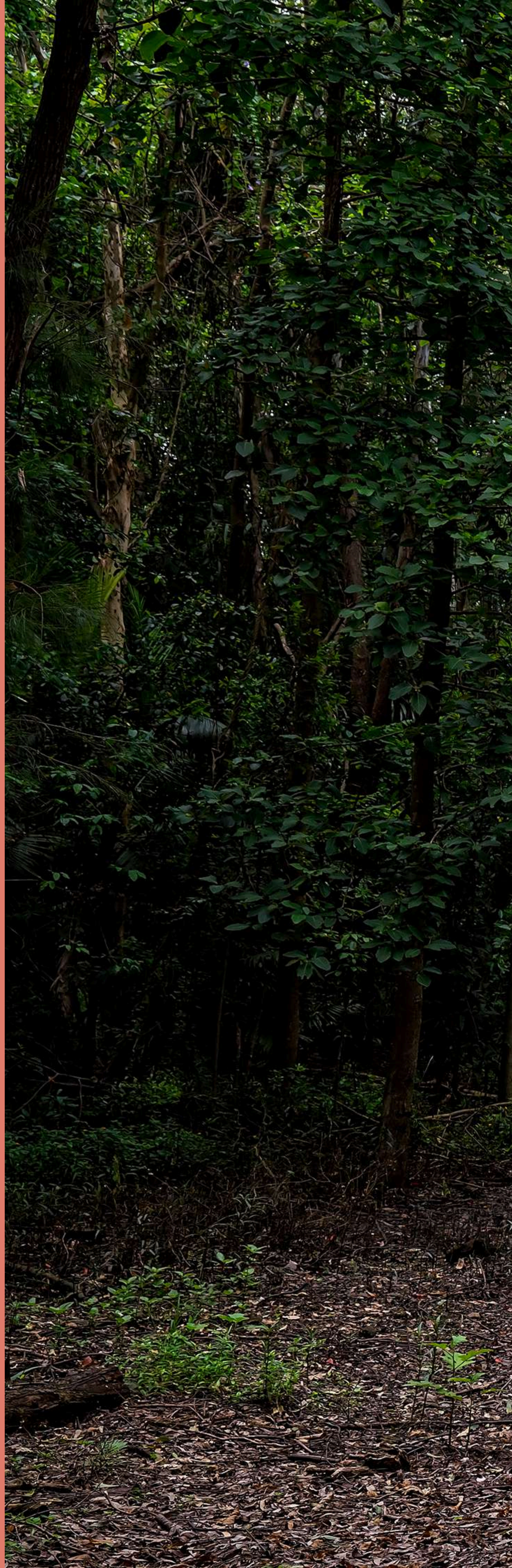
budu svesni lokalnog nasleđa kao i da imaju osnovna znanja o nasleđu kulture i prirode uz koje su ŽIM odrastale. Programi obrazovanja na otvorenom koji se fokusiraju na nasleđa kulture i prirode za ŽIM treba da imaju za cilj stvaranje osećaja pripadanja grupi i lokaciji u kojoj se aktivnost izvodi. Stoga je pružanje znanja, kao i slušanje uvida i priča učesnika, ključno i zahteva dobru pripremu ali i fleksibilnost edukatora.

Prepoznajući duboke veze koju ljudi u različitim zemljama imaju sa prirodom, potrebno je da gledišta i znanja učesnika budu integrisana u programe edukacije na otvorenom. Ovaj pristup obogaćuje nastavni program nudeći različite načine razumevanja i interakcije sa prirodom, promovišući poštovanje prema nasleđu kulture i tradicionalnim znanjima o ekologiji.

5.7 Prednosti inkorporiranja znanja učesnika

Izbeglice i manjine imaju pravo da sačuvaju svoj kulturni identitet. Integrisanjem njihovog znanja u obrazovne programe priznaje se njihovo iskustvo i poboljšava društvena stabilnost i kohezija. Istraživanja pokazuju da ukoliko ovo izostane, uticaj može biti negativan i na manjine-izbeglice i na domaće društvo.

Trenutna situacija je donekle paradoksalna. S obzirom na to da manjine-izbeglice beže od progona istovremeno pokušavajući da sačuvaju svoj kulturni identitet, ovaj napor može umanjiti ljudsko dostojanstvo, očuvanje identiteta manjina i društvenu stabilnost i koheziju (Berry & Taban 2021). Dok se ovaj članak fokusira na izbegličku manjinu, iste se brige tiču žena izbeglica i migrantkinja koje postaju manjine u novim okolinama. Stoga je integrisanje znanja učesnika u obrazovne programe suštinski važno, posebno ako uzmemo u obzir nasleđe i jedinstvena iskustva svake individue.

Aktivnost 7:

Pešačenje pokraj košnica

Cilj

Podsticati grupnu koheziju među učesnicima prepoznavanjem povezanosti meda sa prirodnim i kulturnim okruženjem i isticanjem značaja pčelarstva u različitim kulturama. Prepoznavanje ovih veza može podstaći dublje uvažavanje biodiverziteta i kulturnog nasleđa, promovišući jedinstvo i međusobno poštovanje.

Okruženje

Priroda sa košnicama.

Materijali

Broj učesnika: 10–15

Trajanje

- Vreme za pripremu aktivnosti: 1 sat.
- Vreme za realizaciju aktivnosti: 2–3 sata.

Osetljivost grupe

- Ukoliko postoje alergije na ujed pčela, učesnici, a i edukator treba da ponesu dovoljno antialergenskih lekova.
- Prilagodite komunikaciju različitim jezičkim znanjima.
- Definišite nivo težine staze za pešačenje. Obavezno naglasite koje su staze sigurne za decu kako bi ŽIM mogle da pešače sa svojim porodicama.

Korak 1. Dolazak (5–10 min)

Uparite učesnike i objasnite im da će ići u laganu šetnju pored košnica. Ukoliko je to moguće, uparite međusobno učesnike iz različitih kultura imajući u vidu jezičke barijere.

Korak 2. Šetnja (45–60 min)

Učesnici počinju šetnju, držeći dovoljnu udaljenost od ostalih parova kako bi se obezbedila privatnost.

Korak 3. Ponovno grupisanje i deljenje (45 min)

Kada jednom edukator proceni da su svi učesnici imali dovoljno vremena da uživaju u iskustvu, grupe treba ponovo da se grupišu. Učesnici se zatim zamole da podele sa drugima u grupi priče i zanimljive činjenice koje su čuli tokom šetnje. Nakon toga edukatori mogu da daju informacije o nematerijalnom kulturnom aspektu pravljenja meda, počevši od lokalne tradicije i, ako je moguće, pružajući dodatne informacije o drugim kulturama. Dajte informacije o uticaju okruženja i održivosti pčelarstva.

Korak 4. Refleksija i diskusija (10-15 min)

- Kakvo je bilo ovo iskustvo?
- Jeste li ikada ranije imali prilike biti tako blizu košnica?
- Da li vam je iskustvo pešačenja pokraj košnica produbilo vezu sa prirodom i grupom?
- Jeste li naučili nešto o pravljenju meda?
- Možete li primeniti znanja koja ste dobili tokom ove aktivnosti na svakodnevni život?

Aktivnost 8:

Šetnja kroz nasleđe

Cilj

Podsticati pažljivu šetnju uz razmišljanje o prirodnom i nematerijalnom kulturnom nasleđu kroz niz pitanja koja navode na razmišljanje. Učesnici će sami hodati od jednog određenog mesta do drugog, pronalazeći usput kovertu sa pitanjima.

Okruženje

Ovu aktivnost bi trebalo izvoditi napolju. Za izvođenje ove aktivnosti potrebna su dva edukatora.

Materijali

- 5 koverti
- 5 odštampanih pitanja (za svakog od učesnika)
- odrediti stazu ili put sa 5 specifičnih tačaka za kovertu
- mape staze (opciono, za usmeravanje)

Broj učesnika: 5-10

Trajanje

- Vreme za pripremu aktivnosti: 60 minuta.
- Vreme za realizaciju aktivnosti: 90 minuta.

Osetljivost grupe

- Tokom izvođenja ove aktivnosti sa ŽIM, važno je biti osetljiv na kulturološke razlike, jezičke barijere i potencijalne emocionalne okidače povezane sa prošlim traumama i nostalgijom za domom.

- Osigurajte da svi učesnici mogu koristiti stazu i pružite pomoć kod jezika, boravka na otvorenom i drugog, kako biste stvorili ohrabrujuću sredinu bez stresa gde će učesnici biti slobodni da komuniciraju, razmene mišljenja, podele iskustva i izraze emocije sa drugim učesnicima.

Korak 1. Priprema staze (60 min)

Izaberite odgovarajuću lokaciju u prirodi: uverite se da ima definisanu stazu sa pet jasno označenih tačaka za kovertu.

Razmak između tačaka: budite sigurni da postoji dovoljna razdaljina između tačaka (trebalo bi da budu odvojene jedna od druge desetak minuta hoda), kako biste izbegli okupljanje učesnika na istom prostoru i podržali istraživanje i kretanje stazom.

Postavite kovertu: postavite kovertu sa pitanjima na za to predviđena mesta na stazi. U svakoj koverti treba da bude parče papira sa pitanjem za svakog učesnika.

Označite početnu tačku i svaku sledeću tačku: označite ova mesta na mapi, ako je potrebno (opciono).

Korak 2. Uvod (20 minuta)

Pozdravite učesnike i objasnite im svrhu ove aktivnosti.

Pojasnite im korake i pravila, naglašavajući važnost pažljivog hodanja i razmišljanja o pitanjima.

Podelite mape (ukoliko se koriste) i odredite vreme starta šetnje za svakog učesnika. Učesnici počinju šetnju u intervalima od 2–3 minuta da bi se osigurala privatnost i pažljivost.

Korak 3. Pažljivo hodanje i razmišljanje o pitanjima (50 minuta)

Kada dođu na svaku od pet tačaka, od učesnika se traži da izvade jedan od pet papira sa pitanjem radi refleksije o istom.

Predložena pitanja

Koverta 1:

„Kada počnete svoju šetnju, odvojite trenutak da posmatrate prirodno okruženje. Koje elemente prirode prvo primetite? Kako se osećate zbog ovih elemenata?“

Koverta 2:

„Razmislite o priči iz vaše kulture koja se tiče prirode. Kako ova priča utiče na vaše viđenje prirode?“

Koverta 3:

„Koja su mesta u prirodi značajna za vašu kulturu? Zašto su važna?“

Koverta 4:

„Razmislite o načinima slavljenja prirode u vašoj kulturi. Da li postoje prakse koje povezuju ljude sa životnom sredinom?“

Koverta 5:

„Dok se približavate kraju svoje šetnje, razmislite o prirodnim elementima koje vidite sada i kako se osećate zbog njih“

Korak 4. Okupite grupu (10–15 min)

Kada učesnici dođu do kraja staze zamolite ih da se okupe i sačekaju da svi učesnici stignu. Drugi edukator treba da bude na kraju staze i da upravlja okupljanjem učesnika.

Korak 5. Refleksija i diskusija (10–15 min):

- Kakvo je bilo vaše opšte iskustvo tokom šetnje?
- Da li ste primetili nešto novo o prirodi ili svom okruženju?
- Da li su vam se izdvojila neka konkretna pitanja ili misli? Zašto?
- Kako se osećate tokom boravka u prirodi?
- Da li vam je neki prirodni element posebno privukao pažnju? Da li biste želeli da nam kažete koji?

Pristupačni digitalni nastavni materijali

- Nature-based learning, osnovne informacije o važnosti holističkog (nasleđe!) obrazovanja na otvorenom i saveti, blog, EN, [Link](#)
- Cultural Innovation for Social Innovation and Migrant Inclusion, set preporuka za participativna iskustva u prirodi, dokument, EN, [Link](#)
- Schools for climate action in the alps, benefiti obrazovanja na otvorenom na svest o klimatskim promenama, onlajn kolaborativni alat, EN/SLO, [Link](#)
- Teaching and Learning with Living Heritage – komplet resursa za nastavnike, priručnik, EN, [Link](#)
- UNESCO Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage 1972, preporuke koje se tiču zaštite kulturnog i prirodnog nasleđa na državnom nivou, konvencija, EN, [Link](#)
- UNESCO Intangible Cultural Convention 2003, koncept nematerijalnog nasleđa, konvencija, EN, [Link](#)

Modul 6: Koncept dobrobiti i boravka u prirodi

6.1 Razumevanje koncepta dobrobiti

Koncept dobrobiti je multidimenzionalni konstrukt koji je bio tema opširne debate u okviru različitih akademskih disciplina. Iako ne postoji opšte dogovorena definicija, koncept dobrobiti generalno objedinjuje fizičku, psihološku, društvenu i dimenziju zdravlja i zadovoljstva, zaštite prirodne sredine (Dodge et al., 2012). U suštini, dobrobit oslikava opšte individualno stanje komfora, zdravlja i zadovoljstva često isprepletenih srećom i životnim zadovoljstvom. Ova holistička perspektiva naglašava važnost razmatranja više faktora kako bi se koncept dobrobiti efikasno razumeo i promovisao.

Prema Svetskoj zdravstvenoj organizaciji (SZO, eng. WHO – World Health Organization), dobrobit se pruža dalje od pukog odsustva bolesti ili slabosti i obuhvata prisustvo pozitivnih faktora kao što su fizička spremnost, emocionalna otpornost i društvene veze (WHO, 1948). Ova definicija ističe međusobnu povezanost različitih aspekata koncepta dobrobiti i naglašava potrebu višestrukog pristupa njenoj promociji.

6.2 Priroda i koncept dobrobiti

Važan aspekt koncepta dobrobiti je odnos između prirode i ljudskog zdravlja.

Istraživanja konstantno pokazuju restaurativni efekat provođenja vremena u prirodnim okruženjima na kognitivne funkcije, emocionalno blagostanje i fizičko zdravlje (Hartig et al., 2014). Blizina zelenih površina je povezivana sa sniženim nivoima stresa, depresije i anksioznosti, kao i sa poboljšanim opštim mentalnim zdravljem.

Međutim, pristup prirodi nije uvek ravnopravan, jer se određene grupe suočavaju sa preprekama kao što su ograničena mobilnost, finansijska ograničenja ili traume iz prethodnih iskustava. Ovo ističe važnost stvaranja inkluzivnog okruženja na otvorenom koje će odgovoriti na različite potrebe i okolnosti.

Prevazilaženje ovih prepreka zahteva višestruki pristup koji uključuje urbano planiranje, angažman zajednice i prepoznavanje kulturološke raznolikosti. Urbano planiranje i angažman zajednice igraju krucijalnu ulogu u obezbeđivanju pristupa zelenim površinama svim članovima zajednice (Markevych et al., 2017). Baveći se društvenim nejednakostima u pristupu prirodi, kreatori politika i njihovi praktičari mogu uticati na to da rezultati koncepta blagostanja budu pravedniji za sve.

6.3 Kulturološki pogledi

Uz fizički pristup, promocija inkluzivnih okruženja na otvorenom zahteva prepoznavanje i poštovanje različitih kulturoloških pogleda na prirodu.

Koncept „biofilije“ (eng. biophilia) koji je uveo biolog Edward O. Wilson, predlaže da ljudi imaju urođeni afinitet prema prirodi, koji proizilazi iz evolucione istorije i biološke potrebe za kontaktom sa prirodnim svetom. Međutim, načini na koje se ova povezanost može izraziti variraju od kulture do kulture. Inkorporacijom kulturološkog diverziteta u osmišljavanje aktivnosti na otvorenom i obrazovanju o zaštiti životne sredine može se poboljšati angažovanost i promovisati osećaj pripadnosti među individuama različitih pozadina.

6.4 Promocija koncepta dobrobiti kroz aktivnosti na otvorenom

Uprkos izazovima, individue se mogu smisleno povezati sa prirodom na različite načine. Projekti baštovanstva u zajednici, obrazovni programi na otvorenom i virtuelni doživljaji prirode samo su neki od primera inovativnih pristupa uz pomoć kojih se mogu prebroditi prepreke pristupu i facilitiranju učešća na aktivnostima u prirodi. Prihvatanjem različitih gledišta i usvajanjem inkluzivnih praksi, edukatori mogu stvoriti okruženja podrške koja promovišu dobrobit za sve.

Uvrštavanje aktivnosti baziranih na prirodi u obrazovne programe može značajno unaprediti dobrobit učesnika. Aktivnosti kao što su pešačenje, baštovanstvo, šetnja prirodom i vežbe svesnosti na otvorenom pružaju fizičku,

mentalnu i emocionalnu korist. Ove aktivnosti ne promovišu samo fizičku sposobnost već i pružaju šanse za društvenu interakciju i emocionalno ozdravljenje.

Štaviše, angažovanje u zajednici je ključna komponenta promocije dobrobiti kroz aktivnosti bazirane na prirodi i otvorenom. Uključivanjem članova zajednice u planiranje i implementaciju ovih aktivnosti osigurava da su aktivnosti kulturološki relevantne i da zadovoljavaju potrebe učesnika. Saradnja sa lokalnim organizacijama, školama i zdravstvom može takođe povećati domet i uticaj ovih programa.

Aktivnost 9:

Oseti šetnju

Cilj

Ostvariti dublju povezanost sa prirodom i promovisati koheziju grupe istraživajući senzorna iskustva.

Okruženje

Ova se aktivnost može sprovesti u različitim okruženjima, kao što su parkovi, obale reka, jezera ili bilo koji drugi zeleni prostor. Čak iako se aktivnost održava u urbanom okruženju, glavni fokus je biti svestan trenutne situacije. Edukatori trebaju voditi računa o promenama vremena ili zvukovima prirode.

Materijali: nema

Broj učesnika: 10-20

Trajanje

- Vreme za pripremu aktivnosti: 10 minuta.
- Vreme za realizaciju aktivnosti: 90 – 120 minuta.

Osetljivost grupe

- Da bi se stvorilo prijatno okruženje, fokus grupe treba biti usmeren ka senzornim iskustvima, podstičući učesnike na angažovanje sa svojim neposrednim okruženjem. Ovo može uključiti diskusiju o taktilnom osećaju tla ili gustini vazduha, zadržavajući razgovor u sadašnjem trenutku.

Korak 1. Priprema (10 min)

Izvedite grupu na pažljivo odabranu lokaciju u prirodi, uzimajući u obzir da učesnici tokom aktivnosti treba da budu svesni svojih osećaja i da nemaju previše distrakcija.

Korak 2. Uvod (5 min)

Objasnite grupi da se aktivnost fokusira na istraživanju njihovih čula i povezivanju sa prirodom. Ohrabrite ih da posmatraju u tišini ističući da će kasnije imati priliku da podele svoja iskustva.

Ohrabrite ih da koriste sva svoja čula, na primer, da pokušaju da osete teksture i mirise dok hodaju.

Korak 3. Simbolično povezivanje (5 min)

Instruišite učesnike da nađu mali, neživi prirodni predmet koji im se dopada kao na primer kamen ili list. Naglasite važnost neuznemiravanja živih stvari i da, na primer, ne беру cveće.

Korak 4. Šetnja kroz prirodu (30-60 min)

Započnite šetnju dozvoljavajući učesnicima da istražuju brzinom koja njima odgovara, a da pritom ostanu u grupi. Poštujte svačiji ritam i osigurajte da svako u grupi ima dovoljno prostora da se prepusti ovom iskustvu.

Korak 5. Kraj šetnje (15 min)

Kada edukator odredi da je dovoljno vremena provedeno u šetnji, grupa

bi trebala da se pregrupiše. Edukator bi trebalo diskretno da kaže učesnicima da formiraju krug. Jednom kada se krug formira edukator može da objasni da je šetnja završena i da se predmeti iz prirode koji su sakupljeni tokom šetnje postave u sredinu kruga. Jedan po jedan učesnici postavljaju predmete i na taj način spontano kreiraju malo umetničko delo. Zatim pitajte učesnike da kažu šta vide.

Korak 5. Grupno deljenje (20 min)

Zamolite učesnike da razmisle o svojim iskustvima tokom ove čulne šetnje u manjim grupama od po 3-4 učesnika, odvajajući od 2 do 5 minuta po osobi za deljenje kako biste osigurali da svako ima priliku da da svoj doprinos.

Korak 6. Refleksija i diskusija (20 min)

Podstaknite dalji razgovor postavljanjem pitanja i podstaknite otvorene diskusije nakon što svi daju svoj doprinos.

- Da li ste uspeali da upotrebite sva svoja čula tokom ove aktivnosti?
- Zašto ste izabrali baš ove predmete iz prirode?
- Šta za vas predstavlja forma koju smo napravili od prikupljenih predmeta iz prirode?

- Jeste li primetili da ste usporili i bili prisutniji u trenutku?
- Možete li koristiti elemente da kreirate nešto što predstavlja dobrobit za vas kao grupu?

Pristupačni digitalni nastavni materijali

- World Health Organization. Wellbeing: Definition, globalni okvir za integraciju koncepta dobrobiti u javno zdravlje koristeći pristup promocije zdravlja, pregled, EN, [Link](#)
- Nature-based integration Nordic experiences and examples, ovaj izveštaj predstavlja rezultate predprojekta projekta ORIGIN (eng. Outdoor recreation, nature interpretation and integration in Nordic countries), izveštaj, EN, [Link](#)
- Migrant women's mental health & wellbeing, pregled mentalnog zdravlja i blagostanja među ženama i devojčicama migrantkinjama i izbeglicama, izveštaj, EN, [Link](#)
- Promoting Psychosocial Well-Being and Empowerment of Immigrant Women: A Systematic Review of Interventions, uticaji promovisanja psihosocijalnog blagostanja i/ili osnaživanja žena migrantkinja, članak, EN, [Link](#)
- Immigrant women, nature and mental health, migrantkinje, priroda i mentalno zdravlje, članak, EN, [Link](#)
- International Journal of Wellbeing, izazovi definisanja koncepta dobrobiti, članak, EN, [Link](#)
- Annual Review of Public Health, Nature and Health, članak, EN, [Link](#)
- National Library of Medicine, istraživanje procedura koje povezuju zelene površine sa zdravljem: teorijsko i metodološko uputstvo, članak, EN, [Link](#)
- Britannica, hipoteza biofilije, članak, EN, [Link](#)

Modul 7: Izazovi mešovitih grupa u obrazovanju na otvorenom

7.1 Izazovi obrazovanja na otvorenom

Tokom obrazovanja na otvorenom nailazi se na različite izazove koji zahtevaju pažljivo razmatranje i strategije zasnovane na dokazima kako bi se osigurali uspešni rezultati, posebno kada se radi sa mešovitim grupama. Ključni izazovi su implementacija pristupa zasnovanih na traumi, stvaranje inkluzivnog okruženja i negovanje pozitivne grupne dinamike.

7.2 Pristupi zasnovani na traumi

Primena praksi zasnovanih na traumi u obrazovanju na otvorenom može poboljšati veze u grupi i promovisati bezbednost. Prema Upravi za zloupotrebu supstanci i usluge mentalnog zdravlja (2014), pristupi zasnovani na traumi daju prioritet bezbednosti, izgradnji poverenja, vršnjačkoj podršci, saradnji, osnaživanju i kulturološkoj osetljivosti. Ključne komponente su:

- osnaživanje korišćenjem jačih strana pojedinaca;
- davanje prilike grupi da donese informisanu odluku pružanjem informacija o različitim aktivnostima;
- promovisanje timskog rada podsticanjem saradnje između edukatora, trenera i članova grupe;
- obezbeđivanje bezbednosti u okruženju i aktivnostima radi očuvanja opšteg blagostanja grupe;
- izgradnja poverenja kroz transparentnu komunikaciju.

Ključni zahtevi za prakse zasnovane na traumi (Menschner & Maul, 2016):

1. Uključite celu grupu u aktivnosti i projekte koji neguju osećaj aktivnog učešća. Dajte prioritet jasnoj i participativnoj komunikaciji sa grupom, koristeći neformalne obrazovne metode.
2. Stvorite fizički, socijalno i emocionalno bezbedno okruženje kako biste sprečili anksioznost i potencijalnu ponovnu traumatizaciju. Postarajte se da se svi učesnici osećaju dobrodošlo, poštovano i podržano, negujući zdrave međuljudske granice i upravljanje konfliktima.
3. Otvorena, puna poštovanja i saosećajna komunikacija je od vitalnog značaja, kao i razumevanje kako kulturne razlike utiču na percepciju bezbednosti i privatnosti.

Prema Ekoterapiji, pokazalo se da boravak u prirodi ima terapeutske koristi za pojedince koji su doživeli traumu. Spoljašnja okruženja mogu pomoći u smanjenju stresa, anksioznosti i negativnih misli. Štaviše, aktivnosti na otvorenom mogu biti regulišući element, promovišući otpornost i veštine rešavanja problema i stvarajući prilike za otvorene diskusije o bezbednosti, izgradnji odnosa i osnaživanju.

7.3 Inkluzivna okruženja za različite nivoe veština

Da biste osigurali inkluzivnost u aktivnostima na otvorenom morate se prilagoditi učesnicima sa različitim

nivoima veština. Svaki učesnik ima jedinstvene potrebe i sposobnosti, zbog čega je neophodno stvoriti okruženje koje odgovara svima. Sledeći principi učenja univerzalnog dizajna (eng. Universal Design Learning-UDL) mogu poboljšati inkluzivnost:

- prikazivanje: predstavite sadržaj u različitim formatima (npr. fotografije, video zapisi, muzika) da biste uključili širi krug učenika;
- akcija i ekspresija: koristite različite metode komunikacije kako biste pomogli učesnicima da se izraze;
- angažovanje: Kreirajte dinamična i smisljena uputstva kako biste održali učesnike motivisanim i zainteresovanim za učenje.

7.4 Omogućavanje pozitivne dinamike grupe

Pozitivna dinamika grupe neophodna je za podršku, udobnost i osećaj pripadnosti. Biti deo tesno povezane grupe može povećati samopouzdanje i uticati na to kako pojedinci vide sebe. Burlingame et al. (2002) uvodi grupnu strukturu kako bi podstakao zajedničku svrhu, posvećenost, poštovanje i saosećanje među članovima. Koraci uključuju sledeće principe:

1. početi na vreme – započinjanje sesije na vreme promoviše stabilnost, poboljšava psihološku sigurnost i pokazuje poštovanje granica i posvećenosti onih koji su stigli na vreme (vaspitač treba da bude svestan specifičnih kulturnih praksi – na primer, u nekim od zemalja iz kojih dolaze ŽIM, kašnjenje je društveno prihvatljivo ponašanje).

2. zatvaranje vrata: fizički ili metaforički, ova akcija podstiče članove da veruju jedni drugima i slušaju bez deljenja informacija van grupe, jačajući vrednost privatnosti i poštovanja granica;

3. ostajanje do kraja: slaganje oko toga da svi učesnici ostanu do kraja sesije jača međuljudsku posvećenost i podstiče poverenje među članovima grupe;

4. podsticanje interakcije: podsticanje interakcije unutar grupe jača međuljudsko poverenje i posvećenost članova grupe;

5. obezbeđivanje inkluzije i učešća: isticanje vrednosti svakog člana grupe apostrofira važnost svakog pojedinca i da svako značajno doprinosi uspehu grupe, istovremeno negujući empatiju i altruizam;

6. završavanje na vreme: striktno pridržavanje vremenskih granica pokazuje sigurnost i poštovanje prema svim članovima grupe.

Osmišljavanje aktivnosti koje će biti univerzalno upotrebljive je od suštinskog značaja za stvaranje inkluzivnog okruženja. Prateći ove smernice, edukatori mogu da stvore podsticajno i produktivno okruženje, kojim se obezbeđuju uspešni rezultati u obrazovanju na otvorenom sa mešovitim grupama. Pristupi zasnovani na traumi, inkluzivno okruženje i pozitivna dinamika grupe su ključni za prevazilaženje izazova obrazovanja na otvorenom i negovanje smislenih veza među učesnicima.

Aktivnost 10:

Ne mogu ja, već možemo mi

Cilj

Unaprediti timski rad, komunikaciju, poverenje i empatiju među učesnicima. Doživljavanjem različitih senzornih i fizičkih izazova, učesnici uče da zavise jedan od drugog i rade zajedno kako bi izvršili zadatak.

Okruženje

Izaberite prostrani ambijent na otvorenom. Uverite se da na lokaciji nema prepreka kao što su veliko kamenje, voda ili veliki korenovi.

Materijali

Tkanina ili povez za oči (izaberite neki prijatni materijal); 5 različitih predmeta (npr. kamenje, cveće, pera, bobice i grančice); po jedno cebe za svaku grupu da bi osobe koje ne mogu da hodaju sele na isto.

Broj učesnika: 6–30

Trajanje

- Vreme za pripremu aktivnosti: 15–20 minuta.
- Vreme za realizaciju aktivnosti: 45–60 minuta.

Osetljivost grupe

- Edukatori bi trebalo da prioritizuju stvaranje okruženja koje učesnicima pruža dovoljno prostora, vreme za izvođenje zadatka i sigurnost u interakciji sa ostalima.
- Edukator bi takođe trebalo da ohrabruje učesnike na učešće i da se slobodno izraze na svoj sopstveni način.

- Osigurajte dovoljnu razdaljinu između podgrupa radi boljeg komfora i uspešnog izvršenja zadataka.

Korak 1. Formiranje grupa (15 minuta)

Podelite učesnike u manje grupe sa po tri osobe u svakoj. Objasnite grupama uloge koje će svaki učesnik imati: jedan neće moći pričati, drugi neće moći gledati dok treći neće moći hodati. Uverite se da učesnici razumeju da će menjati uloge tokom aktivnosti kako bi svi mogli da dožive sve tri uloge.

Korak 2. Početna postavka (10 minuta)

Neka po jedna osoba u svakoj grupi nosi povez preko očiju (ne vidi) a neka druga osoba sedi u stolici (ne hoda). Osoba koja je izabrana kao ona koja ne hoda sedi tako da gleda osobu koja ne govori a okrenuta je leđima onoj koja ne vidi. Dozvolite po 5 minuta svakoj grupi kako bi se mogli dogovoriti oko strategije.

Korak 3. Objašnjenje pravila (10 minuta)

- Osoba koja ne može hodati dobija instrukcije o lokaciji predmeta od osobe koja ne govori.
- Osoba koja ne može hodati priča samo sa osobom koja ne vidi usmeravajući je, bez okretanja, ka predmetu.
- Osoba koja ne vidi sluša instrukcije osobe koja ne hoda kako bi našla predmet koji je postavljen negde na zemlji.

- Osoba koja ne može da priča može koristiti samo neverbalnu komunikaciju to jest da pokazuje osobi koja ne može da hoda položaj predmeta ili smer kojim osoba koja ne vidi treba da se kreće.
- I osoba koja ne vidi i ona koja ne hoda mogu da razgovaraju.

Korak 4. Postavljanje predmeta (5 minuta)

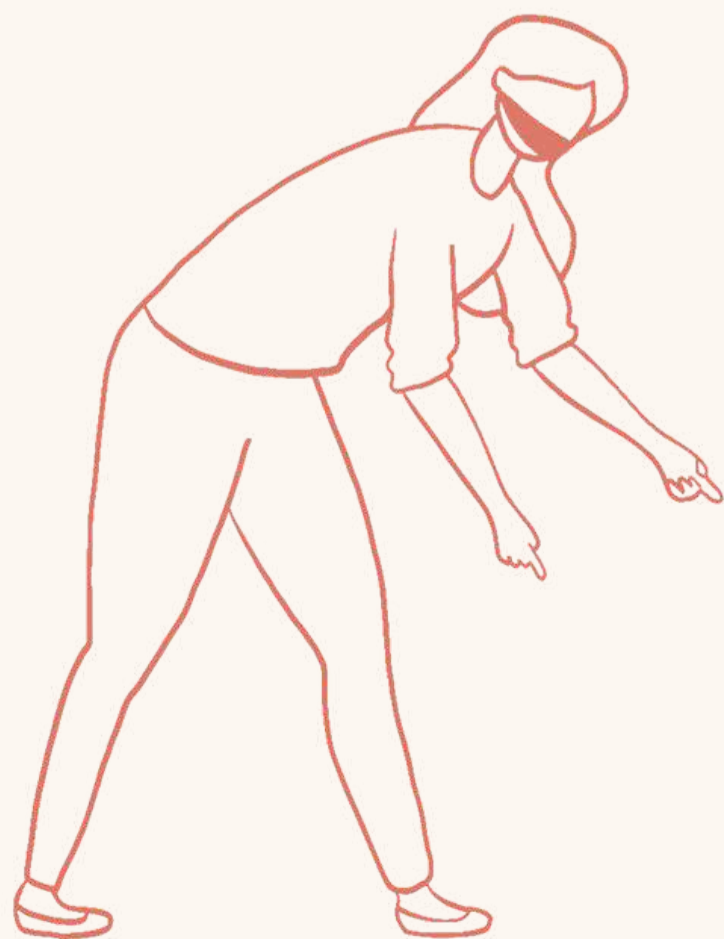
Postavite 5 predmeta (npr. kamen, cvet, pero, bobicu i grančicu) na zemlju za svaku grupu pre početka aktivnosti. Članovi tima ne smeju da vide gde su predmeti postavljeni.

Provera bezbednosti: uverite se da na prostoru nema prepreka kao što su veliko kamenje, voda ili veliko korenje.

Korak 5. Izvršenje zadatka (20 minuta)

Osoba koja ne vidi mora naći i podići predmete postavljene na zemlju kao što je objasnio edukator. Osoba koja ne govori koristi gestikulaciju da pokaže osobi koja ne može da hoda gde se predmeti nalaze, osoba koja ne može da hoda onda prenosi govorom ova uputstva osobi koja ne vidi.

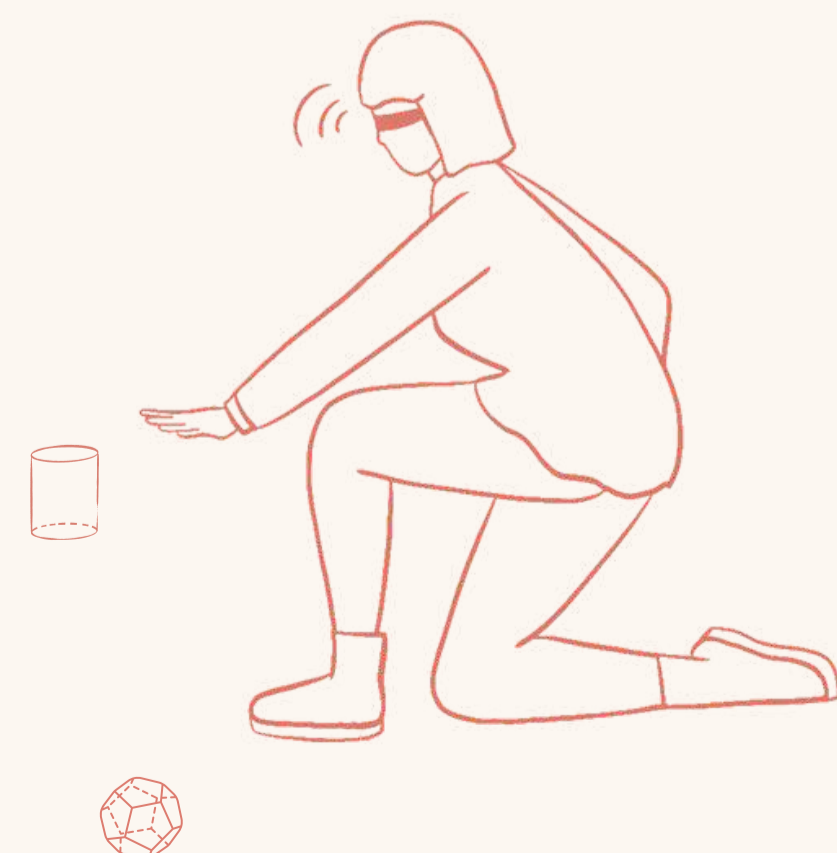
Edukator pažljivo nadgleda svaki tim da bi osigurao bezbednost i podršku ukoliko je potrebno.

Ja ne pričam

Ja se ne krećem

Ja ne vidim

Korak 6. Rotacija uloga (15 minuta)

Nakon završetka zadatka (pronađeno je svih 5 predmeta), uloge članova grupe treba da se rotiraju. Važno je da edukator promeni položaj svih predmeta u odnosu na predhodnu vežbu. Edukator treba da se postara da svi učesnici dožive sve tri uloge (ukoliko nema dovoljno vremena edukator može da odluči da postavi manje predmeta za kasnije rotacije).

Korak 7: Refleksija i diskusija (20 minuta)

Postavite članove svih grupa u krug radi grupne diskusije. Podstaknite učesnike da podele svoja iskustva, mišljenja i viđenja.

- U kojoj ste se ulogi osećali najkomfortnije? Zašto?
- Koja vam se uloga nije svidela? Zašto?
- Kome ste najviše verovali? Zašto?
- Jeste li se susreli sa nekim teškoćama tokom slušanja uputstava i pomoći od strane vašeg tima?
- Šta ste naučili iz ove aktivnosti?

Aktivnost 11:

Aktivni lov na blago

Cilj

Podstaći timski rad, rešavanje problema i veštine komunikacije na zabavan i privlačan način kroz interaktivnu potragu za blagom. Koristeći tradicionalni koncept lova na blago, svaki tim mora brzo da pronađe sve tragove kako bi našao skriveno blago.

Okruženje

Prethodno odabrano područje u prirodi. Za ovu aktivnost potrebno je prisustvo pet edukatora, jedan koji će nadgledati igru, a ostalih četiri na po jednoj od četiri lokacija kako bi objašnjavali dalje korake u igri.

Materijali

Puzle, džakovi, odštampane reči, odgovarajuće fotografije prirode (po mogućstvu laminirane kako bi se mogle ponovo koristiti) i materijali za sadnju biljaka (npr. kofa, voda, lopata, kompost, mešavina zemlje, saksija itd).

Broj učesnika: 8–32

Trajanje

- Vreme za pripremu aktivnosti: 30 minuta.
- Vreme za realizaciju aktivnosti: 60–75 minuta.

Osetljivost grupe:

- Ukoliko članovi grupe odluče da ne učestvuju u određenom testu, edukator bi trebalo da poštuje ovu odluku i ne tera ih na silu da učestvuju.
- Preporučljivo je da bar pola tima učestvuje na testu.

Korak 1. Formiranje grupa (10 minuta)

Podelite učesnike u četiri grupe (sve u zavisnosti od ukupnog broja učesnika timovi mogu da se sastoje od 2 do 8 članova u svakoj grupi).

Budite sigurni da su timovi izbalansirani u smislu veština i sposobnosti.

Korak 2. Podelite početne tragove (5 minuta)

Postoji ukupno četiri traga u igri. Edukator daje svakom timu prvi trag (drugačiji trag svakom timu) koji će ih navoditi do sledeće destinacije.

Korak 3. Izazov odredišta (15 minuta)

Prvo odredište je drugačije za svaki tim. Na svakom od tih odredišta je po jedan edukator koji čeka da timu da prvi test koji tim mora da savlada kako bi mogao nastaviti ka drugoj destinaciji. Potrebno je da svaki tim uspešno savlada sva četiri testa.

Korak 4. Naknadni izazovi (15 minuta svaki)

Nakon finalnog testa, svaki će tim dobiti neki prost predmet. U ovom trenutku će svi učesnici morati da sarađuju i kombinujući sve objekte koje su sakupili otkriju konačno blago – paket za sadnju biljaka.

Testovi

1. Igra mimike (15 min): zabavna aktivnost u kojoj svaki tim odabere igrača koji će mimikom pokušati ostalima da objasni neku reč.

Igrač koji uspe da pogodi zadatu reč preuzima ulogu osobe koja pokazuje sledeću reč. Nakon uspešnog pogađanja četiri reči tim može krenuti na sledeće odredište.

2. Trka u džakovima (15 min): tokom ovog testa, celi se tim mora trkati skačući u džakovima. Jednom kada svi članovi tima prođu cilj, mogu krenuti na sledeće odredište.

3. Baštenska igra pamćenja (15 min): ovaj test je ustvari igra pamćenja. Koristeći odgovarajuće slike vezane za prirodu, timovi moraju pronaći sve parove koji se podudaraju da bi prešli na sledeću igru.

4. Puzle na otvorenom (15 min): timovi sastavljaju puzlu koja formira sliku koja se tiče prirode. Delovi su pobacani u definisanom prostoru, a timovi moraju da ih pronađu i sastave puzle.

Korak 5. Finalni izazov i otkrivanje blaga (20 minuta)

Nakon poslednjeg testa, svaki tim dobija po jedan prost predmet. Kombinovanjem svih predmeta otkrivaju blago. Blago će biti paket opreme za sadnju biljaka.

Edukatori treba da osiguraju saradnju svih timova kako bi oni radeći zajedno rešili poslednji izazov.

Korak 6. Refleksija i diskusija (20 min)

Kada grupa otkrije blago svi sedaju na zemlju i razmišljaju o aktivnosti.

Pitanja za refleksiju:

- Tokom koje ste se igre osetili najkomfortnije? Zašto?
- Koliko je bilo važno uzajamno se pomagati?
- Da li je bilo lako verovati drugima na reč?
- Da li ste nailazili na poteškoće tokom saradnje?
- Šta ste naučili iz ove aktivnosti?

Pristupačni digitalni nastavni materijali

- DROP IN. A catalogue on non-formal education methods, zbirka različitih neformalnih obrazovnih aktivnosti, katalog, EN, [Link](#)
- Effects of trauma-informed approaches in schools: A systematic review, članak o važnosti praksi zasnovanih na traumi u obrazovanju, članak, EN, [Link](#)
- Key Ingredients for Successful Trauma-Informed Care Implementation, knjiga o ključnim elementima pristupa zasnovanog na traumi, knjiga, EN, [Link](#)
- Cohesion in group psychotherapy, članak o važnosti usvajanja pozitivne dinamike grupe, članak, EN, [Link](#)
- Universal Design and Its Applications in Educational Environments, članak o principima obrazovanja univerzalnog dizajna, članak, EN, [Link](#)
- Universal Design Learning (UDL) principles, UDL vodi dizajn iskustava učenja kako bi se proaktivno zadovoljile potrebe svih učenika, članak, EN, [Link](#)
- Wellview Counseling, Exploring Nature Therapy: A Fresh Start in the Great Outdoors for Trauma Survivors, članak, EN, [Link](#)

Modul 8: Inkluzija u društvo kroz obrazovanje na otvorenom

8.1 Dizajniranje inkluzivnih programa za raznolike zajednice

Oslanjajući se na opsežne analize istraživanja, Internacionalna organizacija za migracije (IOM) daje niz preporuka zasnovanih na dokazima u svojoj publikaciji „Moć kontakta“ (eng. The Power of Contact). Ova publikacija istražuje strategije za podsticanje integracije i društvene kohezije migranata kroz društvene i kulturne aktivnosti, koje takođe mogu pružiti vredne uvide primenjive na aktivnosti na otvorenom. Naročito:

1. Zabava i orijentacija: Prijatne i dinamične aktivnosti daju opušteno i inkluzivno okruženje u kojem se pojedinci druže, angažuju i stvaraju društvene veze. Istovremeno, situacije u kojima grupe imaju zajednički cilj, i gde svaka grupa zavisi od uključenosti druge, pospešava uključenost u same aktivnosti.
2. Identifikacija zajedničkih ciljeva: Učesnici treba da razumeju, prepoznaju i vrednuju kulturu, tradiciju i istoriju kao sastavni deo prevazilaženja dispariteta. Važno je poboljšati zajedničke jače strane i identifikovati zajedničke ciljeve.
3. Uključivanje izbeglica i migranata i lokalnih zajednica: ovo će povećati njihovo učešće, osnažiti njihovo samopoštovanje i stvoriti nove mogućnosti za odgovornost i angažovanje.

4. Uspostavljanje poverenja i facilitacija: Oni koji imaju zadatak da upravljaju grupnom dinamikom, kao što su edukatori, facilitatori, osoblje projekta ili organizatori događaja, moraju aktivno da promovišu jednakost u odnosima i uspostave inkluzivnu sredinu za sve učesnike. Ovakvi naponi su neophodni da bi se predupredilo spontano grupisanje učesnika prema njihovim uočljivim osobinama ili društvenom statusu.

8.2 Strategije angažovanja u zajednici

Angažovanje u zajednici je strateški proces čiji je specifični cilj angažovanje određenih grupa ljudi u identifikaciji i rešavanju pitanja koja utiču na njihovu dobrobit, bez obzira na to da li su te grupe ljudi povezane geografskom blizinom ili zajedničkim interesovanjima. Strategije inkluzije kroz angažovanje zajednice uključuju davanje prioriteta raznolikosti, jednakosti i pristupačnosti. Prihvatajući strategije angažovanja zajednice, prilagođene potrebama žena migrantkinja, edukatori na otvorenom mogu iskoristiti moć prirode za stvaranje smislene veze, promovisanje dobrobiti i integracije u društvo kao i za osnaživanje migrantskih zajednica.

8.3 Razumevanje konteksta zajednice

Pre sprovođenja strategija angažovanja u zajednici, ključno je da edukatori na otvorenom razumeju kulturu, jezike i društvenu dinamiku žena migrantkinja do kojih žele da dopru. Veoma važni prvi koraci svakog edukatora trebaju biti sprovođenje temeljnih procena potreba i izgradnja odnosa sa lokalnim migrantskim zajednicama. Aktivnim slušanjem potreba žena izbeglica i migrantkinja i razumevanjem njihovih težnji, izazova i interesovanja, edukatori mogu da prilagode svoje strategije angažovanja tako da zadovolje jedinstvene potrebe i želje ŽIM.

8.4 Implementacija strategija angažovanja

Kada edukatori jednom savladaju razumevanje konteksta zajednice, mogu primeniti različite strategije za angažovanje ŽIM u aktivnostima na otvorenom. Ove strategije mogu biti kulturološki osetljivi naponi, kao što su organizovanje skupova ili radionica u zajednici, pružanje prevodilačkih usluga i organizovanje aktivnosti u skladu sa kulturom i iskustvima ŽIM. Pored toga, stvaranje prilika za razvoj veština kao i organizovanje kolaborativnih projekata može ohrabriti ŽIM da postanu aktivne učesnice i lideri u svojim zajednicama.

Bitne strategije za uključivanje raznih zajednica su:

- 1.uspostavite lične veze sa kulturnom/etničkom zajednicom – izgradite poverenje i odnose sa zajednicom tako što ćete biti transparentni, otvoreni za davanje odgovora i puni poštovanja;
- 2.stvorite prijatno okruženje – izaberite mesto sastanka koje je i udobno i pogodno za interakcije u kojima želite da učestvujete;
- 3.poboljšajte motivaciju za učešćem – izaberite adekvatan metod komunikacije kako biste podstakli i otklonili prepreke za učešće ili efikasnu komunikaciju na događajima (uzmite u obzir jezik, lokaciju, vreme, prevoz, brigu o deci, hranu, preferencije, itd).

Implementacijom strategija angažovanja u zajednici, edukatori mogu da stvore podržavajuće i inkluzivno okruženje koje promoviše dobrobit i inkluziju u društvo ŽIM. Angažovanje u zajednici pomaže kod stvaranja smislenih veza unutar zajednice, povećava samopoštovanje i ohrabruje ŽIM da aktivno doprinose svojim zajednicama. Ovi naponi ne samo da poboljšavaju individualno blagostanje ŽIM, već i samu zajednicu u koju se one integrišu.

Aktivnost 12:

Kulturološki izlet

Cilj

Cilj ove aktivnosti na otvorenom je vežbanje učešća u zajednici.

Okruženje

Identifikujte odgovarajuću lokaciju na otvorenom kao što je park ili bašta koja je pristupačna učesnicima. U saradnji sa lokalnim grupama žena izbeglica i migrantkinja, edukatori treba da pozovu učesnike iz različitih kultura koji bi pripremili i doneli njihova tradicionalna jela ili grickalice.

Materijali

Karte sa slikama različitih sastojaka/namirnica (laminirane kako bi mogle ponovo da se koriste). Edukator treba da zamoli sve učesnike da naprave listu namirnica koje su koristili u pripremi hrane. Zatim se priprema karta za svaki sastojak, sa slikom i imenom namirnice na jeziku domaćina.

Broj učesnika: 7-10

Trajanje

- Vreme za pripremu aktivnosti: 1 sat.
- Vreme za realizaciju aktivnosti: 2-3 sata.

Osetljivost grupe

- Vodite računa o kulturološkim razlikama i potencijalnim jezičkim barijerama kako biste osigurali inkluzivnost i poštovanje prema svim učesnicima.
- Omogućite emocionalnu podršku i prikupite povratne informacije da biste poboljšali buduće aktivnosti, promovišući osećaj pripadnosti i stalnog angažovanja zajednice.

- Unapred se raspitajte o svim preferencijama i ograničenjima u ishrani kako bi se uzele u obzir potrebe svih članova grupe.

Korak 1. Razgovor o kulturi (20 min)

Svaka učesnica treba da objasni ostalim ženama u kojoj situaciji se jede jelo koje je pripremila (svečanosti, svakodnevno), kako se priprema, ko ga obično priprema (muškarci, žene, starešine) i šta ih je inspirisalo da odaberu baš ovo jelo. U ovom trenutku ne bi trebalo da govore o sastojcima koji se koriste za pripremu.

Korak 2. Uživanje u hrani (45 minuta)

Nakon predstavljanja pripremljene hrane, učesnice probaju različita jela u opuštenoj atmosferi i upuštaju se u neformalne razgovore kako bi stvorile dublje međusobne veze.

Korak 3. Izaberite sastojke (15-30 min)

Edukatori pitaju učesnice da pokušaju da pogode koji su sastojci korišćeni za pripremu hrane. Različite karte sa slikama se postavljaju i učesnice moraju da izaberu koji je sastojak korišten (uključujući začine) za pripremu svakog jela. Nakon što otkriju sastojke, mogu dodatno da podele sa grupom imena sastojaka na jezicima zemalja iz kojih dolaze.

Korak 4. Refleksija i diskusija (30 min)

Neka od pitanja za pokretanje diskusije mogu biti:

- Koji ti je bio omiljeni deo današnjeg kulturološkog izleta i zašto?
- Da li te je iznenadilo nešto što si naučio/la o drugim kulturama ili tradicijama?
- Da li si ikada ranije podelio/la svoje jelo sa osobama iz drugih kultura? Kako si se tada osećao/la?
- Koliko je lako ili teško pronaći potrebne sastojke za pripremu jela?
- Postoje li neka jela zemlje domaćina koja te podsećaju na tvoju kuhinju? Kako ove sličnosti ili razlike utiču na tvoje iskustvo življenja u zemlji domaćina?

Prikupite povratne informacije od učesnika o njihovom iskustvu i njihovim idejama kako biste ih iskoristili za buduće aktivnosti. Koristite prikupljene uvide za razvoj strategija angažovanja u zajednicu koje daju prioritet inkluzivnosti i kulturnoj raznolikosti. Održavajte redovnu komunikaciju sa učesnicima i nastavite da ih uključujete u planiranje i implementaciju budućih inicijativa.

Pristupačni digitalni nastavni materijali

- The power of contact, integracija i društvena kohezija migranata i lokalnih zajednica, priručnik, EN, [Link](#)
- Hi-Ability Toolkit, vodič za edukatore odraslih u polju obrazovanja o zaštiti životne sredine i učenja na otvorenom za učenike iz ranjivih grupa, priručnik, EN, [Link](#)
- World Places, značenje i integracija migrantkinja, priručnik, EN, [Link](#)
- Principles of community engagement, rad koji pruža praktične smernice za angažovanje partnera u projektima koji na njih mogu uticati, priručnik, EN, [Link](#)
- Six essential strategies for inclusive engagement, važne strategije koje se trebaju razmotriti u svrhu efikasnog angažovanja u društvo, dokument, EN, [Link](#)
- Designing for Inclusion: How Might We Create a World for Everyone, članak o stvaranju inkluzije, članak, EN, [Link](#)
- Tips on Facilitating Effective Group Discussions, karakteristike efikasnih diskusija i uslovi koji promovišu interakciju i angažovanje malih grupa, članak, EN, [Link](#)

ANEKSI

1. M4. Koraci za identifikaciju biljaka, ptica i leptira.
2. M4. Aktivnost 6. Dnevnik prirode
3. Planiranje aktivnosti na otvorenom
4. Ne ostavljajte trag – održive prakse na otvorenom
5. Evaluacija uticaja na društvo inicijativa obrazovanja na otvorenom

Aneks 1

M4. Koraci za identifikaciju biljaka, ptica i leptira.

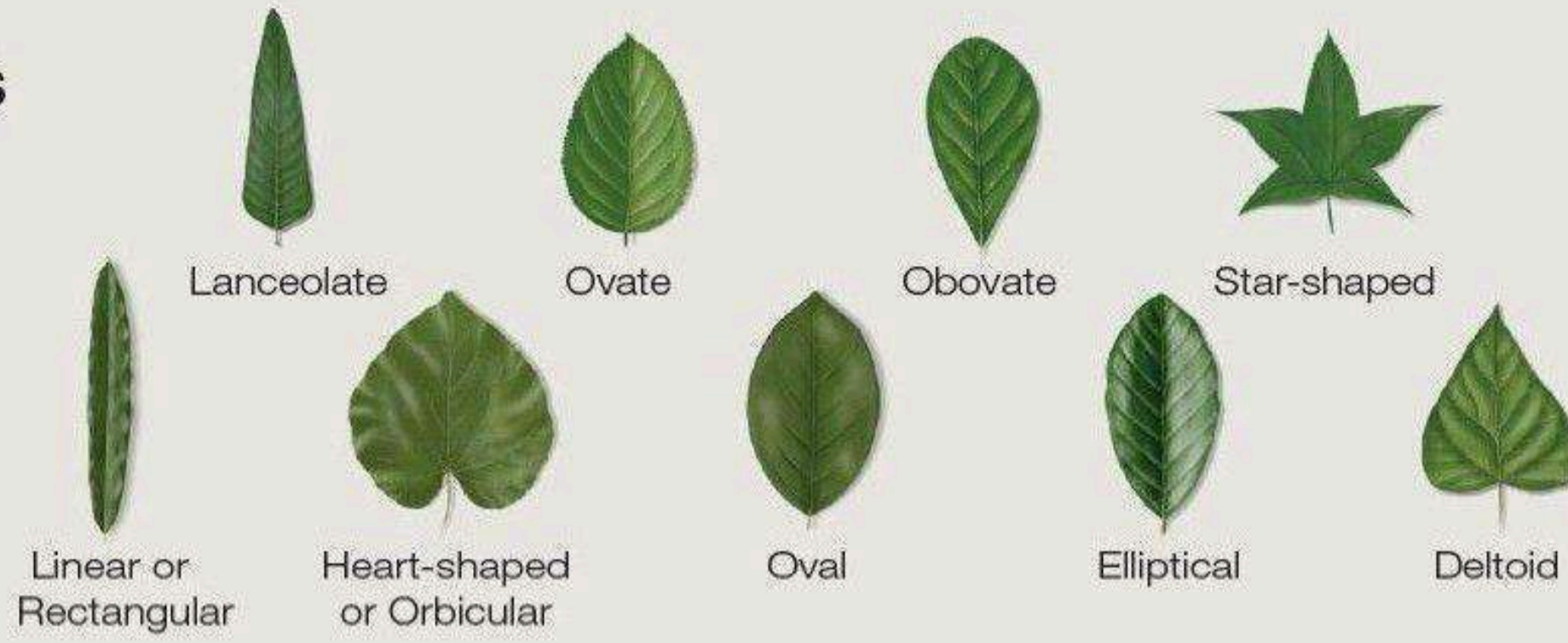
Koraci za identifikaciju biljaka

- **Uočite karakteristike biljke:** obratite pažnju na detalje kao što su veličina, forma, oblik lista, boja cveta i miris. Ove osobine vam mogu pružiti dragocene smernice. Obratite pažnju i na šeme grananja i opštu strukturu biljke.
- **Izbrojte latice cveta:** čak iako niste botaničar, setite se da većina biljaka ima cvet. Izbrojte latice cveta kako biste suzili pretragu.
- **Proširite fokus:** ponekad fokusiranje isključivo na list ili cvet neće biti dovoljno. Uzmite u obzir svaki aspekt kao što su tekstura kore, boja stabljike i način rasta biljke.
- **Učite o oblicima lista:** upoznajte se sa uobičajenim oblicima lista. Papir sa raznim oblicima lista može biti zgodan za brzu identifikaciju.
- **Posmatrajte stanište:** gde biljka raste? Da li raste u šumi, vlažnom području ili na otvorenom polju? Stanište vam može dati smernice.
- Možete takođe koristiti i Seek na iNaturalist kao i iNaturalist mobilnu aplikaciju kako biste identifikovali vrstu flore.

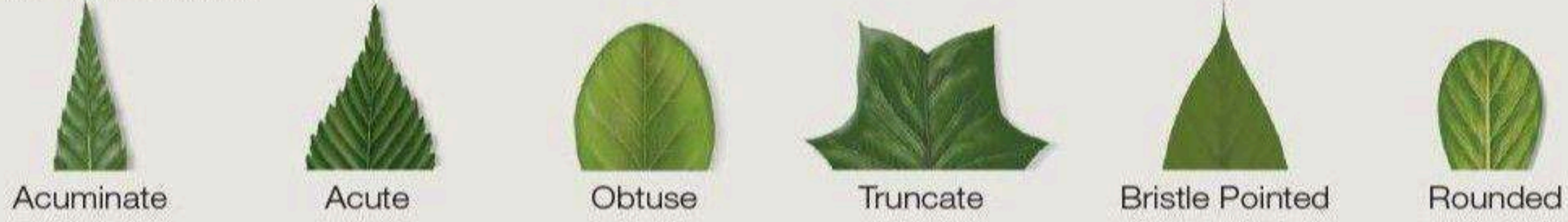

LEAF SHAPES

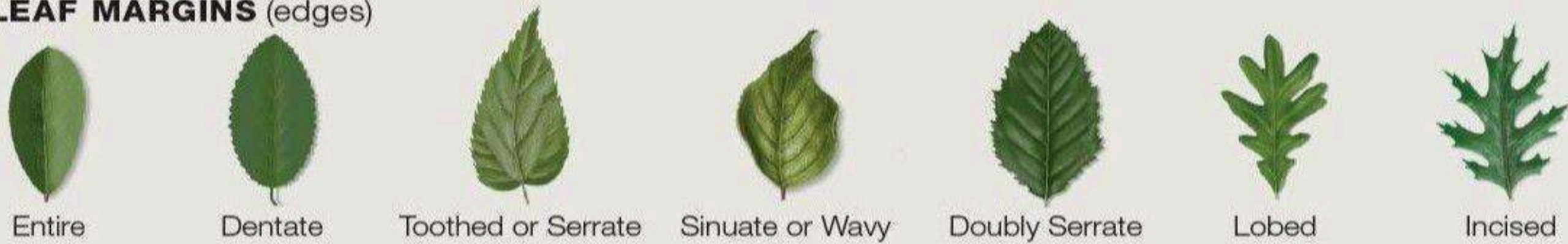
LEAF FORMS

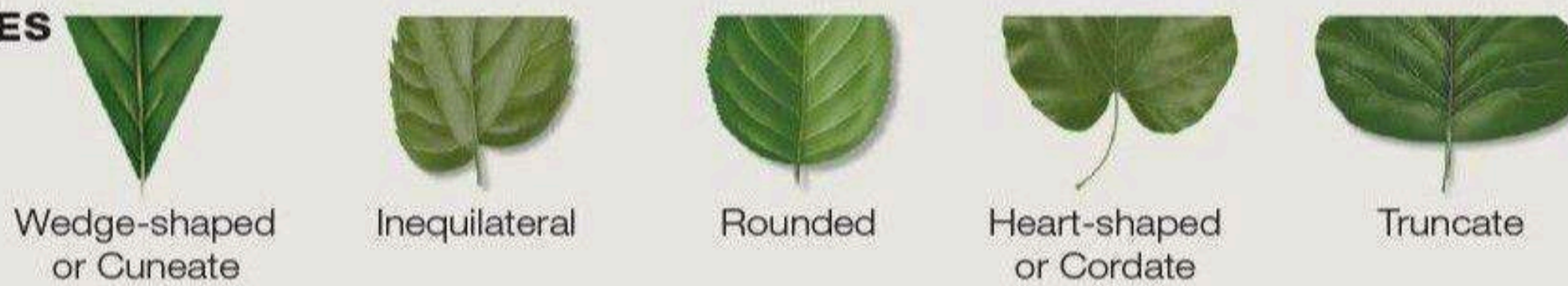
LEAF APEXES (tips)

LEAF MARGINS (edges)

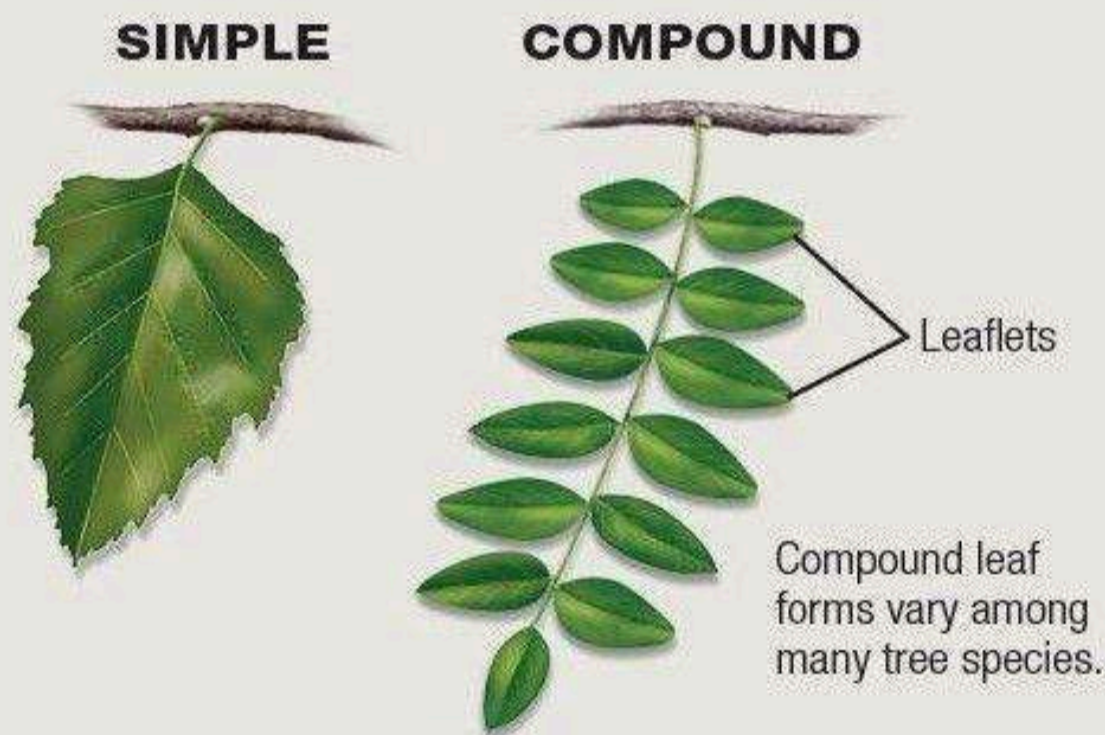

LEAF BASES

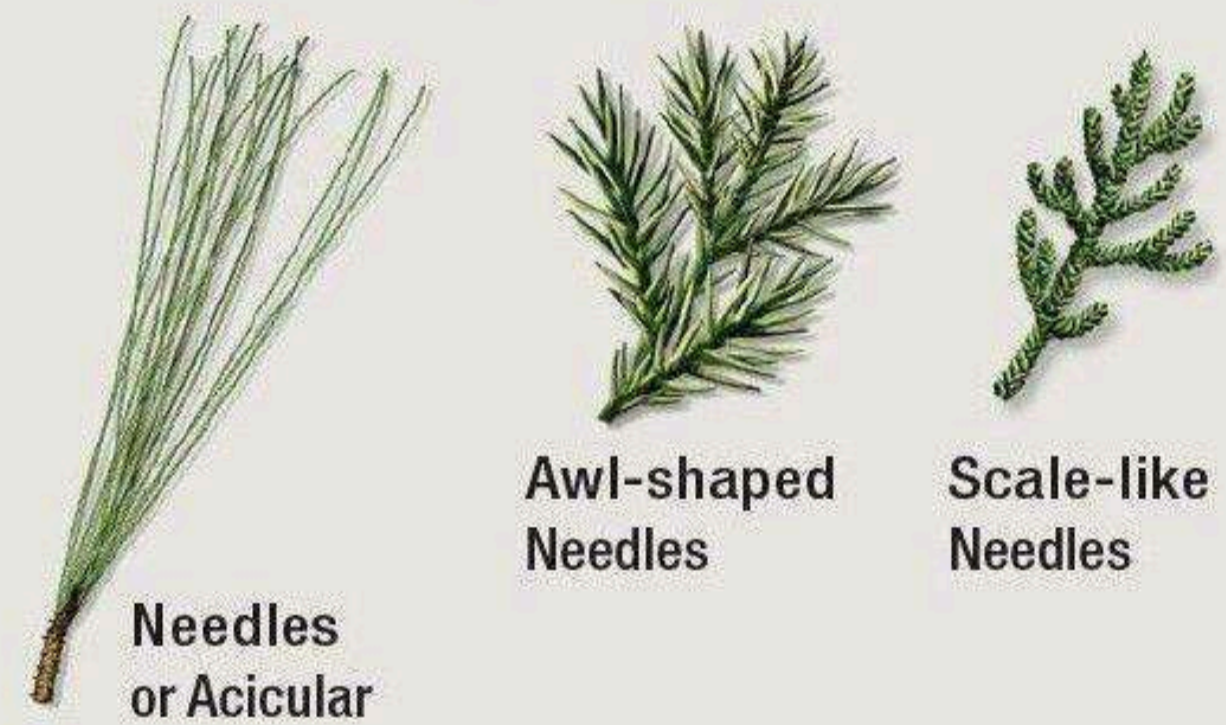

LEAF TYPES

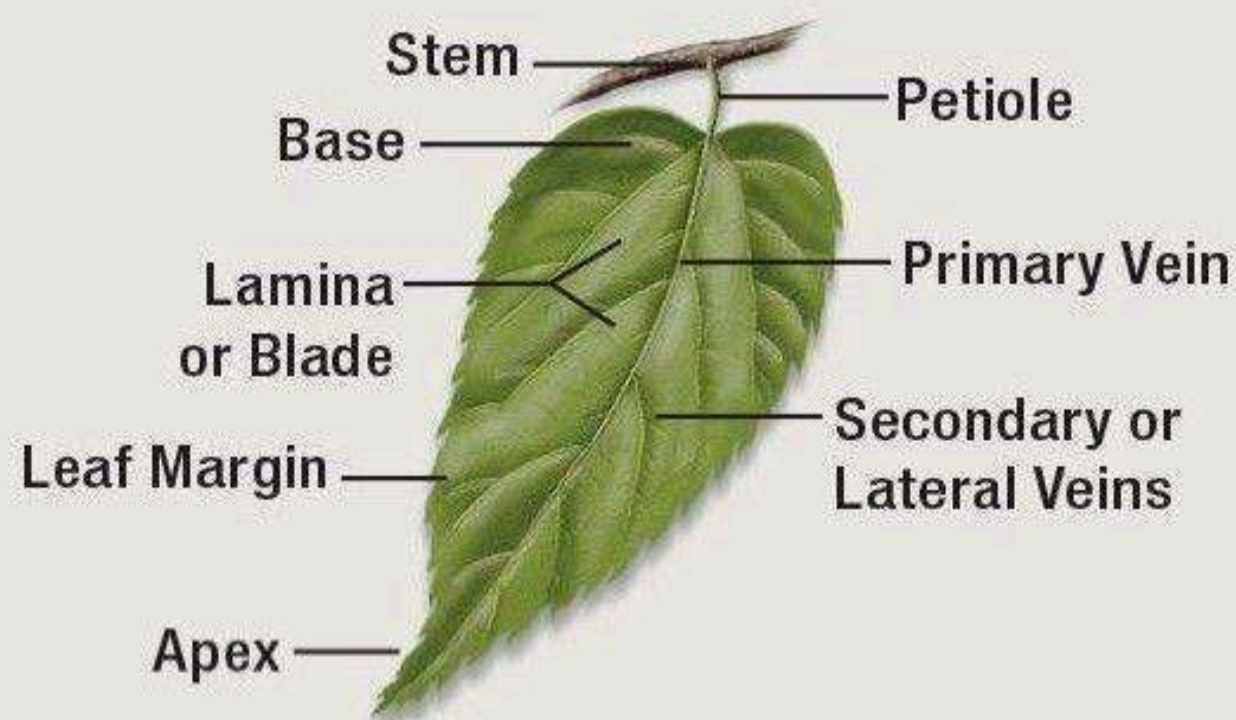
BROADLEAVES

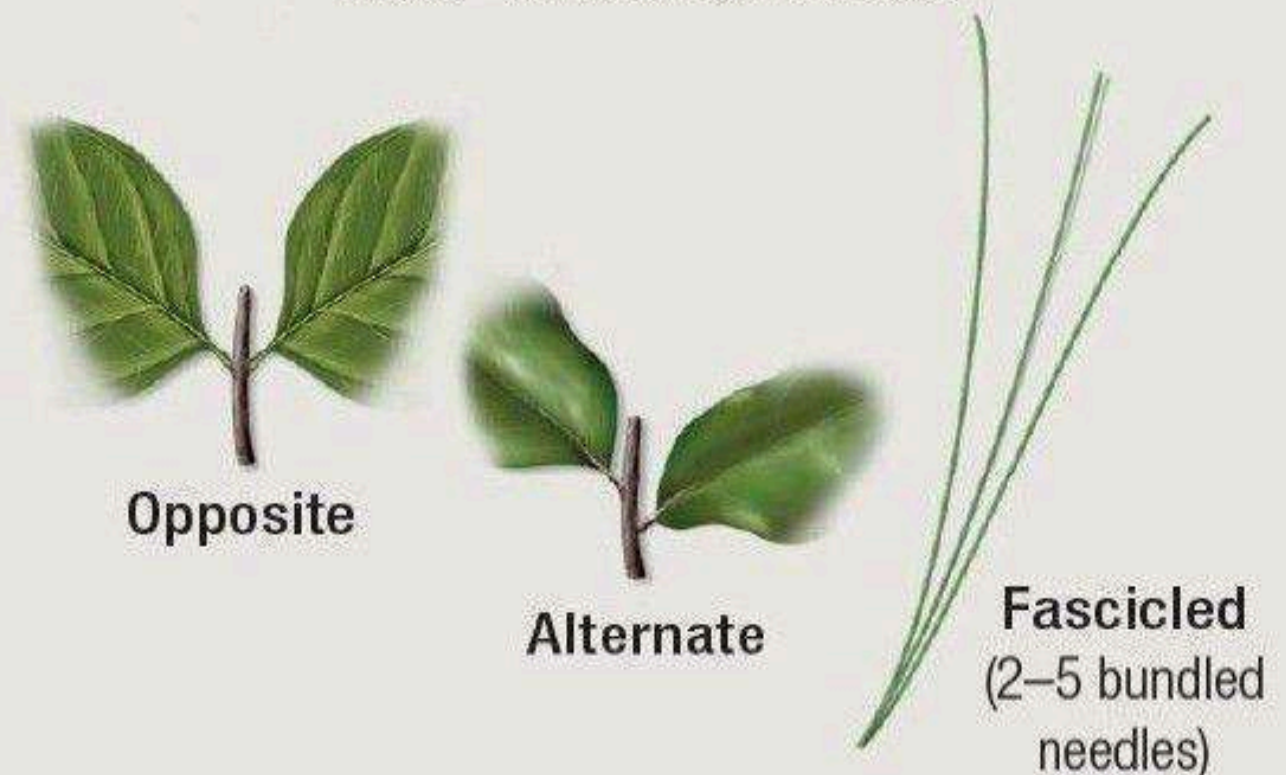
NEEDLES

PARTS OF A SIMPLE LEAF

LEAF ARRANGEMENT

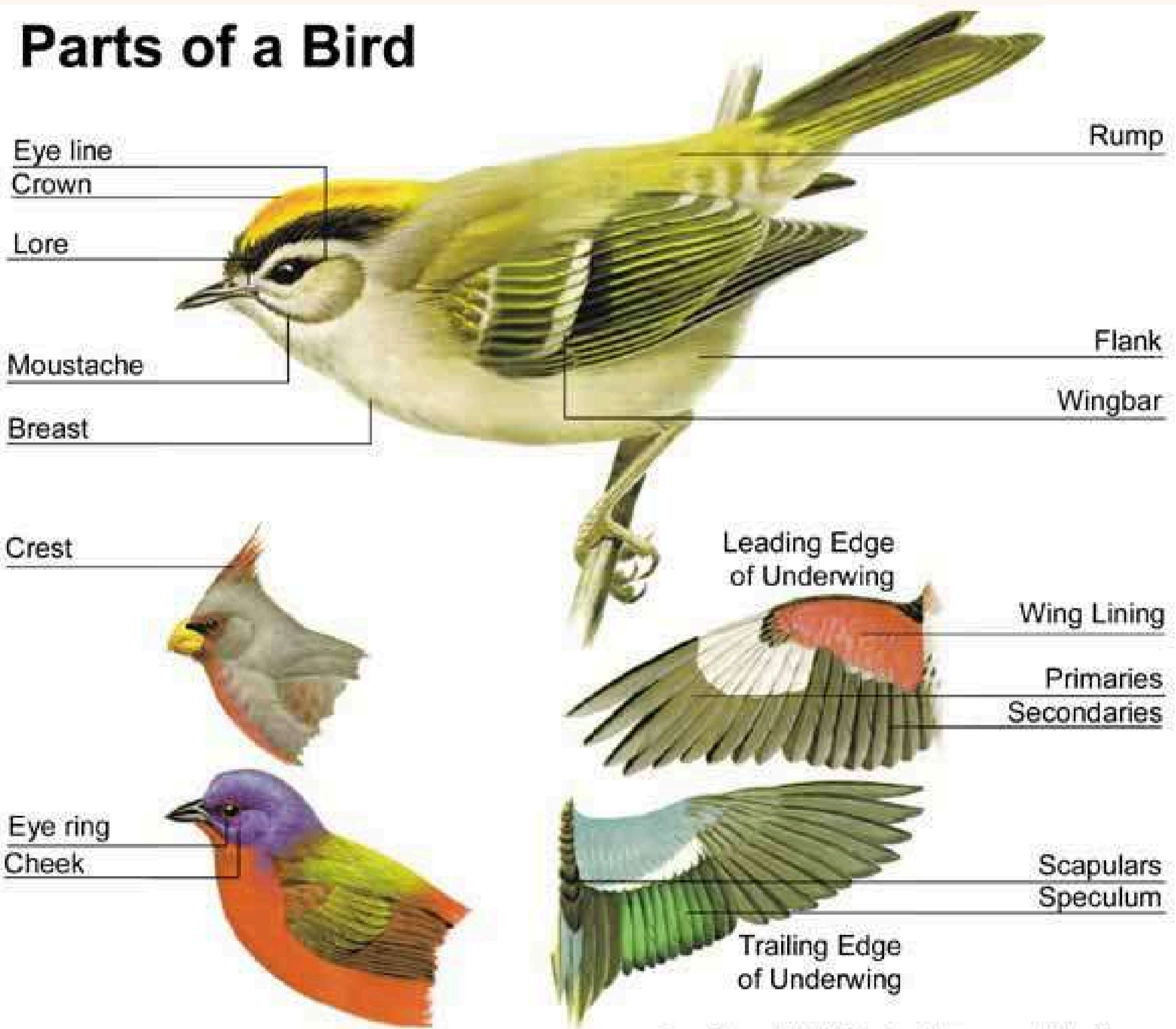

Koraci za identifikaciju ptica

- Posmatrajte pticu: počnite gledanjem ptica kad god to možete. Obratite pažnju na njihovu veličinu, boju i bilo koje druge osobine koje vam zapadnu za oko. Većina ptica će zahtevati da ih pogledate više puta kako biste ih tačno identifikovali.
- Fizičke osobine: koristite priručnik ili aplikaciju za proučavanje ptica kako biste lakše uočili određene fizičke osobine. Pažljivo posmatrajte formu, veličinu kljuna, oblik krila i dužinu repa ptice.
- Obratite pažnju na bilo kakve karakteristične oznake kao što su izgled očiju, krila ili šare.
- Slušajte oglašavanja i pesmu: oglašavanja i pesme ptica mogu pružiti vredne smernice u identifikaciji. Naučite da prepoznajete uobičajene zvukove ptica pažljivim slušanjem. Aplikacije kao što su Merlin Bird ID nude sugestije u realnom vremenu na osnovu pesme ili oglašavanja ptice.
- Stanište i ponašanje: uzmite u obzir stanište ptica. Različite vrste preferiraju specifična okruženja (šume, vlažna područja, travnate površine, itd). Posmatrajte ponašanje: Da li ptica sedi, skakuće ili roni? Ove radnje mogu pomoći da suzite pretragu.
- Grupisanje: grupišite ptice na osnovu karakteristika. Počnite sa širokim kategorijama kao što su, vodene ptice, grabljivice, ptice pevačice, itd. Veličina, oblik i ponašanje su ključni faktori za grupisanje.
- Sezonske šeme: neke ptice migriraju i pojavljuju se samo tokom određenih godišnjih doba. Znati sezonu u kojoj su prisutne može pomoći u identifikaciji.
- Oznake: potražite specifične oznake kao što su pruge na krilima, izgled očiju ili šare na repu. Ove jedinstvene odlike mogu pomoći kod pravljenja razlike između sličnih vrsta.
- Glas: oglašavanja ili pesme ptica su veoma različite. Naučiti kako ih prepoznati može biti moćan alat u identifikaciji.

Takođe možete koristiti Merlin Bird ID iz Cornell Lab-a, Seek iz iNaturalist-a, i iNaturalist mobilnu aplikaciju za identifikaciju ptica.

Parts of a Bird

Original Art by John P. O'neil

Texas Parks and Wildlife Department, Nongame and Urban Program
 Reproduced by permission of the National Geographic Society

Izvor: <https://ornithology.com/bird-external-anatomy/>

Koraci za identifikaciju leptira:

- *Posmatrajte izgled leptira:* fokusirajte se na boju, veličinu i oznake leptira. Obratite pažnju da li ima neke karakteristične šare, tačke ili pruge.
- *Pozicija krila:* posmatrajte krila leptira. Da li su otvorena (leđna strana) ili zatvorena (trbušna strana)? Leđna strana otkriva više detalja o šarama krila.
- *Antene:* gledajte antene. Leptiri: glatke i završavaju se malim čvorom. Moljci: peraste ili nalik niti.
- *Ponašanje tokom leta:* posmatrajte kako leptir leti – brzo i nervozno: neke vrste lete brzo i nepravilno; visoko i grandiozno: druge vrste lete glatko kroz vazduh.
- *Stanište i lokacija:* uzmite u obzir gde ste videli leptira – šume (neke vrste vole šumske predele); otvorena polja (druge vrste teže životu na sunčanim poljima); blizu vode (neki leptiri posećuju vlažna područja ili izvore vode).
- *Biljke domaćini i izvori nektara:* nauči o biljkama koje leptiri koriste za polaganje jaja (biljke domaćini). Posmatrajte sa kojih biljaka uzimaju nektar.

Reference i aplikacije

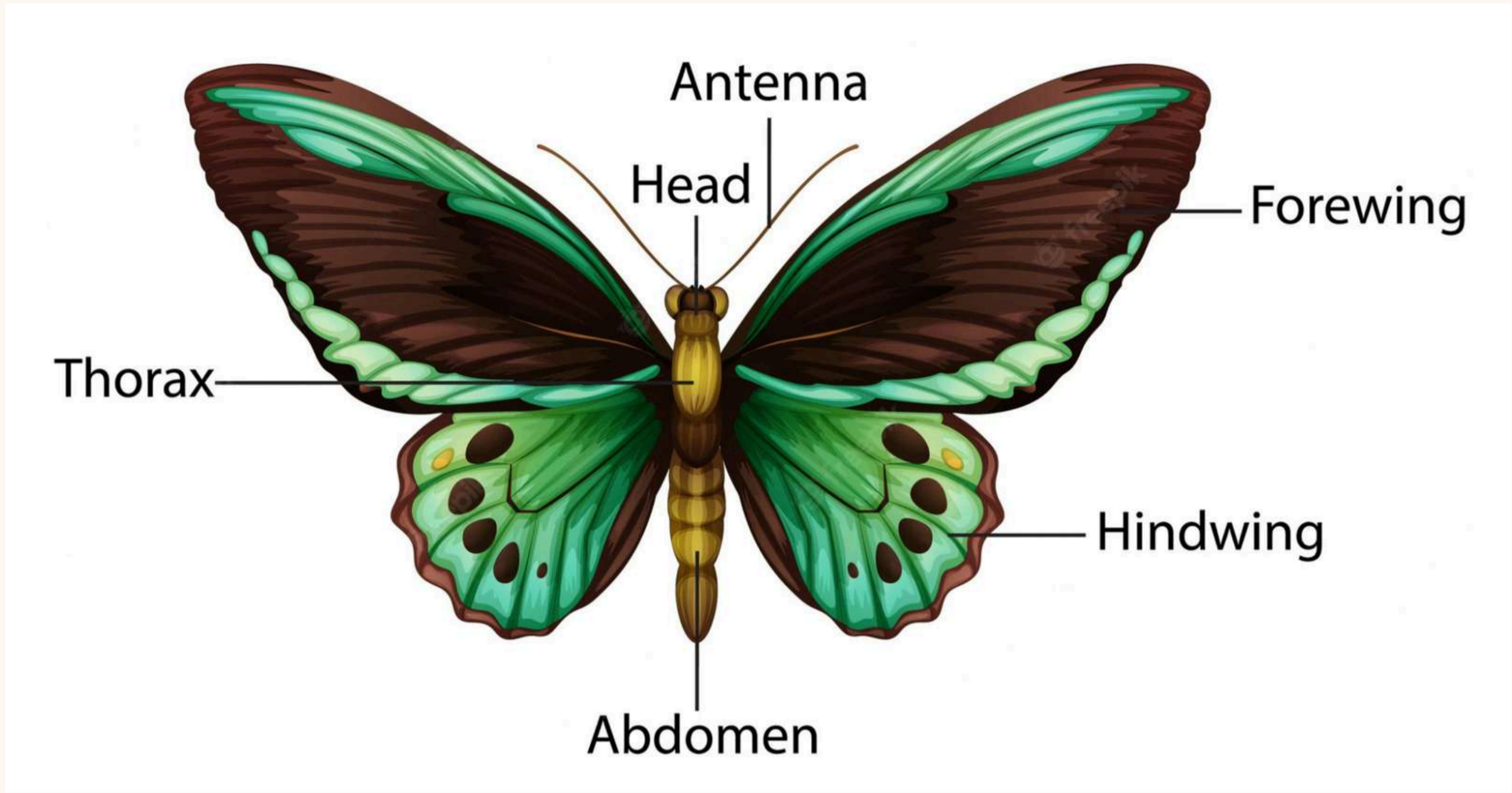
- iNaturalist je onlajn zajednica na kojoj možete podeliti svoje obzervacije, diskutovati, identifikovati i generisati naučne podatke visokog kvaliteta u naučne i konzervatorske svrhe.
- Seek iz iNaturalist-a omogućava znatiželjnim ljubiteljima prirode, bilo kojih godina, da dobijaju bedževe i upuštaju se u izazove, posmatrajući organizme kroz identifikaciju na ekranu zahvaljujući tehnologiji prepoznavanja slika, koja koristi podatke iz iNaturalist-a.
- Merlin Bird ID iz Cornell Lab-a je aplikacija prilagođena korisnicima dizajnirana da asistira ljubiteljima ptica kod tačne identifikacije vrsta. Uz Merlin Bird ID, možete identifikovati pticu koju vidite ili čujete koristeći slike, zvukove, mape i slično. Veoma je koristan resurs za posmatrača ptica i ljubitelje prirode širom sveta!

Butterflies vs Moths

- Usually colorful
- Hard chrysalis
- Thin body
- Day active
- Long straight or clubbed antennae
- Wings rest upright
- Wings rest closed
- No wing hinges

- Usually dull
- Silky pupa
- Thick body
- Night active
- Short feathery antennae
- Wings rest along body
- Wings rest open
- Upper and lower wings attached

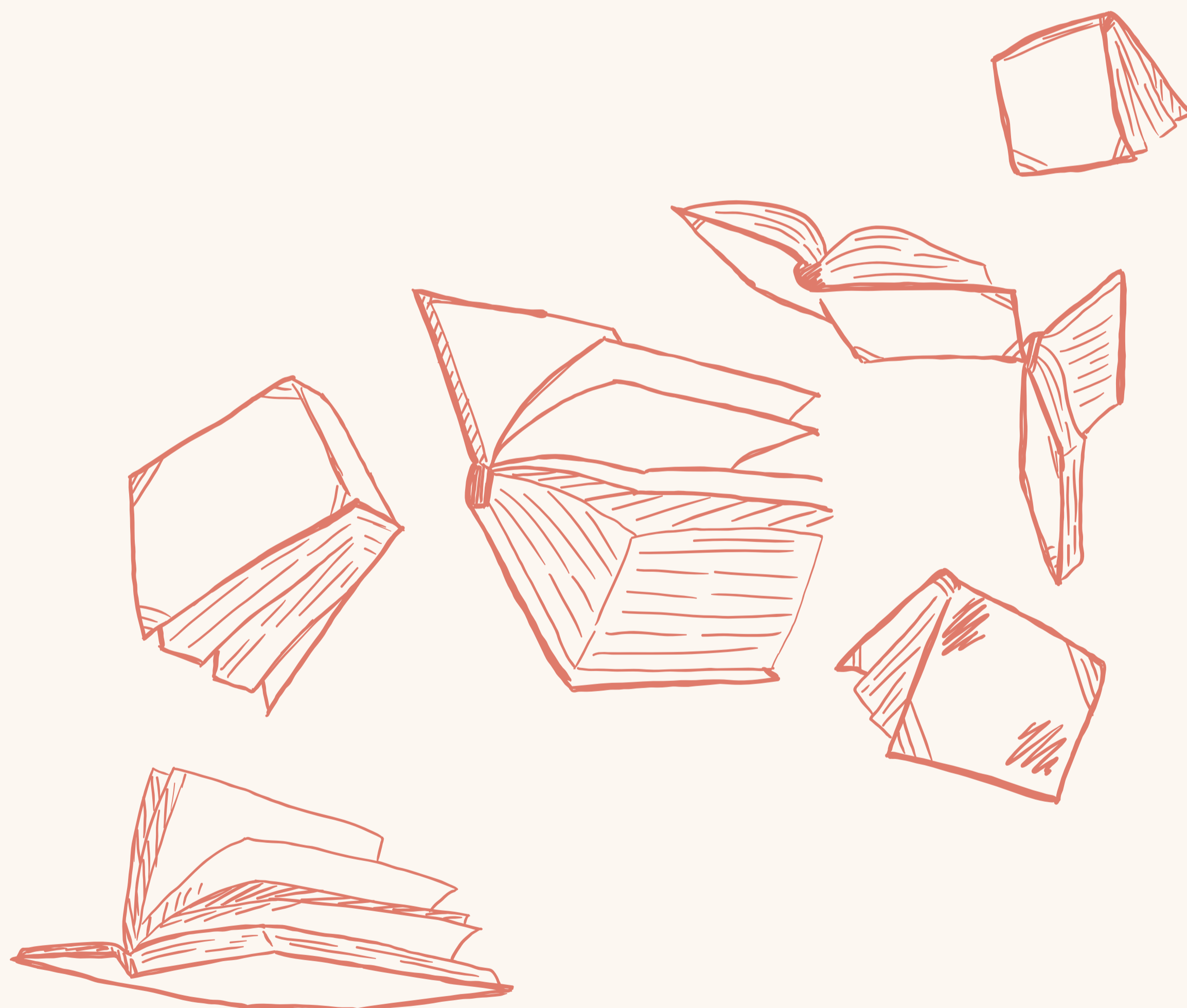

Izvor: <https://sciencediagrams.com/butterfly/>

Aneks 2

M4. Aktivnost 6. Dnevnik prirode

Dnevnik prirode se koristi za dokumentovanje obzervacija iz prirode, unapređivanje povezanosti sa prirodom, podsticanje radoznalosti i učenja i razvijanje umetničkih veština i veština pisanja. Služi kao lična arhiva iskustava, refleksija i otkrića, uz korišćenje skica, beleški i drugih kreativnih ekspresija kako bi se uhvatila lepota i složenost okruženja. Na narednim stranama možete naći primer dnevnika prirode.

Dnevnik Prirode

Datum i lokacija

Vremenski uslovi:

Izaberite životinju, biljku, kamen ili nešto drugo iz prirode i popunite sledeće:

Šta vidim: Fokusirajte se na to da opišete šta vidite, čujete, osećate i mirišete. Koje boje, oblike i kretanja primećujete? Pokušajte da opišete šta vidite (npr. plavo, glatko) umesto da samo imenujete (npr. kao jaje).

Pitam se: Dok pišete ili crtate, upišite koje god pitanje imate o onome što vidite. Jeste li primetili nešto zanimljivo o čemu biste želeli više da naučite?

Tera me na razmišljanje: Da li vas ono što vidite podseća na išta drugo što ste ranije videli? Da li vas podseća na vreme kada ste nešto slično videli ili osetili?

Aneks 3

Planiranje aktivnosti na otvorenom

Pre izvođenja same aktivnosti postoji nekoliko stvari koje edukator treba da uzme u obzir (oprema, razlike u fizičkom stanju, moguće prepreke, itd).

Planiranje i priprema aktivnosti (npr. razumevanje aktivnosti, obezbeđivanje neophodne opreme i odeće i razmišljanje o merama bezbednosti) je veoma važno kako bi se osiguralo prijatno i uspešno iskustvo za sve koji učestvuju.

Pristupačnost – kada birate destinaciju na kojoj će se aktivnost odvijati, istražujte pristupačnost lokacije, na primer da li se do lokacije na kojoj će se šetati lako dolazi pešaka ili kolima i koliko će taj put trajati. Kako bi se garantovala lepa i mirna šetnja, proučite pre šetnje pravce i stazu ili put. Izaberite staze ili puteve lake za orijentaciju i razmislite o alternativnim putevima za osobe sa različitim nivoima mobilnosti. Budite jasni i pružite tačnu informaciju, o vremenu početka i lokaciji aktivnosti, svim učesnicima.

Vremenski uslovi – provera vremenskih uslova sprečiće nepredviđene okolnosti i pomoći učesnicima da odaberu odgovarajući odeću.

Poštujte prirodu– važno je i poštovati prirodu tokom aktivnosti. Cenite divlji život. Divlje životinje i biljke treba posmatrati sa udaljenosti kako im ne bi nanosili traume i štetu. Izbegavajte interakciju ili hranjenje životinja. Takođe je veoma važno pokušati ostaviti prirodu netaknutom. Ovo ima za cilj minimiziranje promena u okruženju, ali i neometanje kulturnih artefakata na javnim površinama, što znači i nikada ne ostaviti otpad iza sebe.

Bezbednost – prioritizujte bezbednost učesnika temeljnim procenama rizika izabrane površine na otvorenom. Mislite o opremi koja je potrebna učesnicima. Identifikujte potencijalne opasnosti kao što su neravan teren, klizave površine ili susreti sa divljim životinjama i implementirajte odgovarajuće mere bezbednosti da biste umanjili rizike. Dajte učesnicima jasna uputstva o bezbednosti uključujući i instrukcije o hidraciji organizma, nošenju odgovarajuće obuće i poštovanju divljeg sveta. Uvek sa sobom ponesite komplet za prvu pomoć kako biste sprečili opasne situacije i ne zaboravite da ostanete hidrirani. Vodite računa o nivou komfora i sposobnosti svih učesnika.

Neka pitanja koja vam mogu pomoći u vezi sa procenom su:

- Koji potencijalni negativni ishodi mogu nastati?
- Koji su osnovni razlozi nastajanja ovih potencijalnih negativnih ishoda? (Identifikacija opasnosti)
- U kojoj meri ovi rezultati mogu imati uticaja? (Procena ozbiljnosti rizika)
- Koje se mere mogu primeniti za ublažavanje ili smanjenje rizika?

Kulturološka osetljivost – priznajte i poštujućte različite kulture i poglede učesnika kada birate reči ili osećanja za aktivnost. Izbegavajte korišćenje reči ili koncepta koji mogu biti kulturološki neosetljivi ili ekskluzivni i ohrabrite učesnike da podele svoja viđenja i iskustva koja se odnose na određenu stvar.

Inkluzivna facilitacija – uspostavite okruženje podrške i inkluzije tokom aktivnosti aktivnom participacijom učesnika svih nivoa veština i kultura. Ohrabrite saradnju i vršnjačko učenje među učesnicima i pružite šansu individuama da podele svoje jedinstvene poglede i uvide. Vodite računa o jezičkim barijerama i obezbedite jasna objašnjenja svim učesnicima.

Aneks 4

Ne ostavljajte trag – održive prakse na otvorenom

Ovaj odeljak je inspirisan konceptom [Z principa o neostavljanju tragova](#) koji se mogu primeniti na obrazovne aktivnosti na otvorenom.

Princip 1: Efikasno planiranje i priprema aktivnosti na otvorenom

- **Upoznajte se sa propisima i specifičnim problemima:** upoznajte se sa specifičnim pravilima oblasti koju planirate da posetite. Razumite sve zabrane i dozvole.
- **Pripremite se za ekstremne uslove:** predvidite vremenske uslove, opasnosti i potencijalne hitne situacije. Pravilna priprema osigurava vašu opremljenost da se suočite sa iznenadnim situacijama.
- **Odredite vremenske okvire:** isplanirajte vreme početka i kraja vašeg putovanja kako biste smanjili mogućnost gužvi i negativnog uticaja na okolinu.
- **Putujte u malim grupama:** birajte da putujete u manjim grupama pošto one manje ometaju okolinu i dozvoljavaju intimnije iskustvo na otvorenom.
- **Pažljivo pakovanje hrane:** prepakujte hranu u posude koje se mogu ponovo koristiti da biste smanjili otpad.
- **Orijentišite se u prostoru odgovorno:** koristite mapu i kompas umesto da se oslanjate na unapred pripremljene markere kao što su kamene oznake, zastavice ili boja. Ovo čuva pejzaž i sprečava nepotrebno ostavljanje traga u prirodi.

Princip 2: Putujte po postojećim površinama

Naši koraci mogu da oštete prostore na otvorenom. Ali, ovo možete izbeći ukoliko znate gde treba da hodate. Držite se postojećih putića na prometnim mestima. Ovo pomaže kod očuvanja zemlje i biljaka. Takođe štiti i divlje životinje koje se drže dalje od ljudi i poznatih staza.

Držati se određenih putića je veoma važno za očuvanje prirode i minimiziranje ekološke štete. U nastavku možete pročitati neke od činjenica koje treba zapamtiti:

- **Koncentrisani uticaj:** putići privlače pešake i tako štite ekološko zdravlje okoline.
- **Projektovanje putića je bitno:** loše projektovani putići mogu izazvati eroziju, loš odvod vode i naneti štetu osetljivim biljkama ili staništima.
- **Uticaj na divlji život:** životinje izbegavaju putiće. Pešačenje van postojećih staza može da poremeti divlji život i resurse koje životinje koriste.
- **Očuvanje vegetacije:** konstantno pešačenje kroz blatnjave delove staze proširuje samu stazu koja zatim ugrožava biljke i staništa životinja. Čak i mali broj prelazaka preko osetljive vegetacije može izazvati trajna oštećenja.

Zapamtite, hodanjem stazama ne samo da čuvate prirodu već i pokazujete poštovanje prema onima koju su stazu napravili.

Naučite da prepoznajete stabilne površine van staze i napravite veći razmak između pojedinaca u grupi kako bi se izbeglo gaženje većeg broja ljudi na isto mesto. Ovo su vitalne prakse za odgovornu rekreaciju na otvorenom.

Princip 3: Upravljajte svojim otpadom

Dok uživate u prostorima na otvorenom krucijalno je smanjiti uticaj na okolinu. U nastavku možete pročitati nekoliko ključnih stavki vezane za aktivnosti na otvorenom koje trebate razmotriti:

- **Upakuj, raspakuj:** odnesite sav otpad i ostatke hrane sa prostora na otvorenom.
- **Minimizirajte otpad:** koristite pakovanja i boce koje se mogu ponovo koristiti kako biste smanjili količinu otpada koje stvarate. Izbegavajte bacanje smeća okolo i postarajte se da je sav otpad propisno odložen.
- **Koristite kante:** ukoliko postoje kante za bacanje smeća, koristite ih. Ako postoje kante za odvajanje otpada, pravilno sortirajte plastiku, papir i materijale koji se ne mogu reciklirati.

Princip 4: Ostavi ono što nađeš

Blaga prirode, od stena do artefakata, imaju svoje mesto u priči ekosistema i pejzaža. Ostavljajući ih neometanim, čuvamo njihovu vrednost i radost otkrića za druge.

- **Poštujte kulturno nasleđe:** divite se ali ne ometajte predmete kulture i istorije. Ostavite ih kako bi im se i drugi divili.
- **Očuvajte prirodna čuda:** ostavite kamenje, biljke i druge predmete prirode tamo gde ste ih i našli. Izbegavajte uvođenje vrsti koje nisu domaće u staništa.
- **Zaštitite drveće i biljke:** ne oštećujte drveće i biljke. Tokom aktivnosti na otvorenom, koristite široke trake za pričvršćivanje predmeta za drveće, ovo pomaže u sprečavanju oštećenja.
- **Pažljivo branje plodova:** kada berete plodove ili cveće činite to pažljivo kako biste izbegli preterano branje i sačuvali lokalne ekosisteme. Ukoliko niste ekspert, najbolje je da izbegavate branje.
- **Ostavite kulturne i prirodne artefakte:** ostavite predmete prirode i kulture netaknutim. Oni obogaćuju iskustva na otvorenom i mogu imati ekološki značaj.
- **Minimizirajte izmene:** izbegavajte kopanje rovova ili pravljenje struktura. Ostavljanje oblasti netaknutom, održava prirodnu lepotu i ekološki balans.
- **Sprečite invazivne vrste:** redovno čistite opremu za boravak napolju kako biste sprečili širenje invazivnih vrsta. Čizme, šatore, točkove bicikla, itd. trebalo bi čistiti redovno.

Princip 5: Minimizirajte uticaje logorske vatre

U aktivnostima na otvorenom koje zahtevaju upotrebu logorske vatre, važno je razumeti kako minimizirati njen uticaj.

- **Alternative prihvatljive za životnu sredinu:** koristite lake peći za kuvanje i lanterne sa svećama za svetlo kako biste smanjili uticaj na sredinu.
- **Birajte već korišćena mesta:** paljenje vatre na već korišćenim ognjištima ili u posudama je dozvoljeno i smanjuje uticaj na prirodu.
- **Održavajte vatru malom:** skupljajte samo grančice sa zemlje koje se mogu lako slomiti rukama i zapaliti i izgorite sve što ste zapalili dok se ne pretvori u beli pepeo.
- **Razmatranja pre nego što napravite logorsku vatru:** procenite opasnost od požara, proverite zakonske zabrane, budite sigurni da imate dovoljno drveta za loženje i budite sigurni da svi članovi grupe imaju dovoljno „Ne ostavljajte trag“ veština.
- **Odgovorno prikupljanje drva:** drvo za loženje kupite lokalno ili ga sakupljajte odgovorno, tamo gde je to dozvoljeno, da biste očuvali stanište i sprečili degradaciju pejzaža.
- **Poštovanje prema drveću:** ostavite drveće, i živo i neživo, netaknuto, pošto su drveća staništa i doprinose zdravlju ekosistema. Izbegavajte lomljenje grana sa drveća već radije koristite mrtve ili grane koje su pale na zemlju kao gorivo.

- **Propisno gašenje:** izgorite drvo dok se ne pretvori u beli pepeo a zatim pepeo temeljno natopite vodom. Budite sigurni da se vatra potpuno ugasila pre nego što odete.

Mere bezbednosti:

- **Supervizija i sigurnost:** stalno nadgledajte mlade oko peći ili vatre, pratite bezbednosne mere opreme i držite vodu blizu zbog hitnih situacija.
- **Upravljanje vatrom:** nikad ne ostavljajte vatru bez nadzora, održavajte razumnu veličinu vatre i držite drvo ili druga goriva dalje od vatre.

Princip 6: Poštujte divlji život

Kada idemo u prostore na otvorenom ulazimo u prirodna staništa velikog boja divljih životinja. Razumeti kako da se minimizira naš uticaj na živi svet je od suštinskog značaja za odgovorno istraživanje prirode. Ljudske radnje mogu poremetiti ekosisteme, ugroziti životinjski svet i voditi do negativnih interakcija između ljudi i životinja. Poštovanjem divljeg sveta i pažljivim ponašanjem, možemo ublažiti negativne uticaje i živeti u harmoniji sa prirodom.

- **Posmatranje živog sveta sa poštovanjem:** divite se divljem svetu iz daleka ne prilazeći mu ili ne prateći ga. Održavajte razumnu distancu kako biste izbegli izazivanje stresa ili povrede životinja.

- **Izbegavajte hranjenje živog sveta:** uzdržite se od hranjenja divljih životinja jer može poremetiti prirodno ponašanje, kompromitovati njihovo zdravlje i povećati zavisnost od ljudi kod ishrane.
- **Kontrolišite ljubimce:** držite ljubimce pod kontrolom sve vreme ili ih ostavite kući. Nesputani ljubimci mogu poremetiti divlji život i širiti bolesti ali i sami ljubimci mogu da se nađu u opasnosti.
- **Osetljivo vreme:** poštujujte divlje životinje tokom osetljivih perioda kao što je parenje, gnežđenje i čuvanje mladih ili tokom zimskog perioda. Potrebno je biti dodatno pažljiv tokom ovih kritičnih perioda.

Princip 7: Budite pažljivi prema drugima

Ljubaznosti prema drugima je osnovni aspekt etike na otvorenom, koji osigurava da svi mogu uživati u prirodi sa poštovanjem i bezbedno.

- **Poštovanje prema drugima:** budite dobri i pažljivi prema drugima tokom boravka na otvorenom. Pustite ih da uživaju u prirodi na svoj način, propuštajte ih na stazama i održavajte mirnu atmosferu.
- **Pažljivi nivoi buke:** zapamtite da ljudi imaju drugačije sklonosti tokom boravka na otvorenom. Smanjite nivo buke kako biste pokazali poštovanje prema želji drugih ljudi da uživaju u spokojnom i mirnom okruženju.

- **Ponašanje na stazi:** delite staze sa drugima sa poštovanjem. Propustite druge kada je to potrebno, održite kontrolu kada se krećete brzo i najavite svoje prisustvo kako biste obezbedili sigurnost i učtivost.
- **Ponašanje sa ljubimcima:** držite svoje ljubimce pod kontrolom kako biste drugima osigurali komfor i sigurnost. Čistite za vašim ljubimcima i poštujujte pravila vezana za povodac kako biste umanjili mogućnost uznemiravanja i održali mirnu atmosferu.
- **Poštujte kulturu starosjedelaca:** prepoznajte i poštujujte autohtone narode čije krajeve posećujete. Saznajte više o njihovim zajednicama, granicama i kulturološkim praksama i poštujujte svaku zabranu boravka na određenoj lokaciji zbog, na primer, održavanja ceremonija ili neke druge aktivnosti domaćina.

Aneks 5

Evaluacija uticaja na društvo inicijativa obrazovanja na otvorenom

„Ključna osnova pristupa učenja na otvorenom je i prihvatanje benefita učestvovanja u aktivnostima na otvorenom i potencijalnog rizika učestvovanja u ovim aktivnostima. Izazovi mogu biti fizički i/ili psihološki i mogu uključivati stvarne i/ili zamišljene rizike za učesnike gde stvarne i često neposredne posledice mogu dovesti do snažnih i veoma nezaboravnih iskustava učenja“ (Institut za učenje na otvorenom).

Inicijative obrazovanja na otvorenom mogu imati značajan uticaj na društvo kroz pozitivne interakcije, promociju učešća u društvu i lični rast. Kroz zajednička iskustva kao što su timski sportovi, šetanje ili kampioniranje, aktivnosti na otvorenom stvaraju prilike za izgradnju odnosa i osećaja pripadnosti. Ove aktivnosti takođe ohrabruju komunikaciju i saradnju, pomažući razvoj timskog rada i liderskih veština.

Kroz angažovanje sa prirodom, učesnici mogu razviti dublje poštovanje ka okruženju i osećaj odgovornosti ka očuvanju istog. Dodatno, inicijative obrazovanja na otvorenom često uključuju raznovrsne grupe učesnika, omogućavajući međukulturnu razmenu, razumevanje i poštovanje.

Dosledna procena uticaja programa na različita društva je esencijalna za potvrdu efikasnosti i ispunjavanje željenih ciljeva. Ova procena uključuje sakupljanje i analizu i kvantitativnih, kao što su nivo učešća i rezultati ankete o zadovoljstvu i kvalitativnih podataka. Sprovedenje detaljne evaluacije je od velike važnosti iz nekoliko razloga:

- procenjuje da li inicijative ispunjavaju svoje ciljeve — kao što su integracija, osnaživanje i razvoj veština — efikasno korišćenje resursa i ostvarivanje značajog uticaja na živote učesnika;
- potvrđuje da organizacije koje sprovode ove programe odgovorno koriste svoje resurse, unapređujući transparentnost i odgovorno upravljanje;
- identifikuje uspehe i oblasti koje mogu da se unaprede (procena pomaže da se programi unaprede kako bi bolje služili potrebama učesnika, posebno migrantkinjama);
- pruža informacije za razvoj efikasnijih politika i programa;
- uključivanjem učesnika u proces evaluacije osigurava kulturološku osetljivost programa i zadovoljavanje specifičnih potreba učesnika, uključujući inkluziju;

- razmenjuje najbolje prakse, promoviše uspešne strategije u ovom polju, poboljšava kvalitet i dopire do inicijativa za obrazovanje na otvorenom.

Sve u svemu, evaluacija uticaja na društvo obrazovanja na otvorenom je ključna za unapređenje samog obrazovanja, ali i pravde i jednakosti u društvu. Takođe, osigurava uticaj inicijativa i inkluzivnost.

U nastavku je kratko uputstvo o tome kako se može pristupiti ovakvoj vrsti evaluacije.

1. Definišite ciljeve evaluacije: artikulišite razloge za evaluaciju kao što su procena efikasnosti inicijativa obrazovanja na otvorenom u promociji integracije u društvo, osnaživanju, razvoju veština, itd, migrantkinja.

2. Procenite različitosti: ocenite različitost učesnika, uzimajući u obzir varijable kao što su nacionalnost, religija i poznavanje jezika. Razumevanje ovih demografskih osobina je krucijalno za detaljnu analizu dometa i uticaja programa.

3. Izaberite tehnike evaluacije:

- ankete i upitnici: izradite ankete koje će sakupiti kvantitativne podatke o demografiji učesnika, koristi programa koje su uočili i bilo kakvim promenama primećenim tokom vremena.

4. Sakupite i analizirajte podatke:

sakupite podatke pre i posle programa koristeći izabrane metode. Upoređivanje ovih podataka je važno za praćenje promena u stavovima, veštinama i društvenim vezama među učesnicima. Kada se prikupljaju podaci o učesnicima mora se biti siguran da su organizacije koje to rade usklađene sa pravilnikom o zaštiti ličnih podataka (eng. General Data Protection Regulation - GDPR) i da se obrada podataka radi u skladu sa ovim pravilnikom dobijanjem saglasnosti učesnika za korišćenje njihovih ličnih podataka.

5. Poboljšanje: koristite uvide stečene tokom evaluacije za kontinuirano usavršavanje i unapređenje programa kroz pravljenje neophodnih izmena, uvođenje inovacija i primenu najboljih praksi kako bi se maksimizirala efikasnost i uticaj.

out
4INN

Co-funded by
the European Union